

Vem har rätt att delta i omsorgsskriftskolan?

En kvalitativ studie om kriterier, självbestämmande och utvecklingsmöjligheter inom omsorgsskriftskolan i Borgå stift.

Emilia Westersund

Examensarbete för (YH)-examen inom social och hälsovård

Utbildning: Socionom (YH)

Vasa 2024

EXAMENSARBETE

Författare: Emilia Westersund
Utbildning och ort: Det sociala området, Vasa
Inriktning: Kyrkans fostran
Handledare: Luisa Tast

Titel: Vem har rätt att delta i omsorgsskriftskola? - En kvalitativ studie om kriterier, självbestämmande och utvecklingsmöjligheter inom omsorgsskriftskolan i Borgå stift.

Datum: 28.12.2023 Sidantal: 41 Bilagor: 1

Abstrakt

Omsorgsskriftskolan är en skriftskola för konfirmander med intellektuella funktionsvariationer. I Borgå stift, Finlands enda svenskspråkiga stift, finns i dagsläget en omsorgspräst som ansvarar för skriftskola för unga med intellektuell funktionsvariation. I detta arbete undersöks vilka kriterier det finns för att delta i omsorgsskriftskolan, hur självbestämmanderätten tas i beaktande gällande konfirmander med intellektuella funktionsvariationer samt eventuella utvecklingsmöjligheter av omsorgsskriftskolan.

Forskningen kommer utföras genom en kvalitativ forskningsmetod. Med hjälp av intervjuer av kyrkoherdar, omsorgsprästen och biskopen som arbetar inom Borgå stift, får vi olika perspektiv om omsorgsskriftskolan och dess framtid. Den teoretiska utformningen har tre teman: Intellektuell funktionsvariation (IF), skriftskola samt omsorgsskriftskola. Dessa teman utgår från relevant forskning, statistik, styrdokument och intervjuer.

Resultatet av denna studie visar att alla ska ha möjlighet att delta i skriftskola utifrån sina egna förutsättningar. Det arbete som omsorgsskriftskolan utför bör dock vara ett gemensamt ansvar, där flera personer delar på uppgifterna. Omsorgsprästen spelar en central roll, men stiftet skulle kunna ta ett större ansvar i linje med kyrkans strategi. Att endast ha en ansvarsperson för denna verksamhet utgör en stor utmaning. En annan önskan är att församlingsanställda ska ha mer kunskap om hur man undervisar och arbetar med klientgruppen, för att kunna integrera dem i den ordinarie skriftskolan och anpassa undervisningen efter konfirmandens inlärningsbehov. Gällande självbestämmanderätten så framkom att alla har rätt att uttrycka sin vilja. I de fall där personen inte kan uttrycka sig är det i samråd med föräldrar som beslut tas.

Språk: Svenska

Nyckelord: omsorgsskriftskola, skriftskola, Borgå stift, intellektuell funktionsvariation, intellektuell funktionsnedsättning, evangelisk-lutherska kyrkan

BACHELOR'S THESIS

Author: Emilia Westersund
Degree Programme: Social care, Vaasa
Specialisation: Ecclesiastical Upbringing
Supervisor(s): Luisa Tast

Title: Who Has The Right To Participate In Confirmation Class For Youths With Special Needs? - A Qualitative Study On Criteria, Self-Determination, And Development Opportunities Within The Care Confirmation Class In The Diocese Of Borgå.

Date: 28.12.2023 Number of pages: 41

Appendices: 1

Abstract

Confirmation Class for Youths with Special Needs is a program for confirmation students with intellectual disabilities (ID). In the Diocese of Borgå, Finland's only Swedish-speaking diocese, there is currently only one pastor responsible for this program. This study examines the criteria for participating in the confirmation class for students with ID, how the right to self-determination is considered for confirmands with ID, and potential development opportunities for the confirmation school for youths with special needs.

The research was conducted using a qualitative method. Through interviews with two parish priests, one priest specializing in working with young people with intellectual disabilities, and the bishop of the Diocese of Borgå, we gained different perspectives on the confirmation classes for youths with special needs and their future. The theoretical framework includes three themes: Intellectual Disability (ID), self-determination, confirmation class, and confirmation class for youths with special needs. These themes are explained thoroughly to provide the reader with the research's starting point. The theory on intellectual disability and confirmation class is based on various literature, while the confirmation class for youths with special needs is informed by both literature and interviews.

The results of this study indicate that everyone should have the opportunity to participate in confirmation school. However, the confirmation class for students with ID requires multiple people to be responsible for the program. The priest working with ID plays a significant role, but the diocese could assume greater collective responsibility for the care and management of the confirmation school, in accordance with the church's strategy. Having only one person responsible for this activity presents a significant challenge. Another developmental goal is that parish employees should acquire more knowledge on how to teach and work with this client group to integrate them into

the regular confirmation class and address the confirmands' learning needs. Regarding the right to self—determination, it emerged that everyone has the right to express their will. In case where the person cannot express themselves, decisions are made in consultation with the parents.

Language: Swedish

Key words: Confirmation class for youths with special needs, Confirmation School, Diocese of Borgå, Intellectual Disability, ID, Evangelical Lutheran Church

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
2	Syfte och frågeställningar	2
2.1	Frågeställningar:.....	2
2.2	Avgränsning.....	2
3	Teoretiska utgångspunkter	3
4	Intellektuell funktionsvariation (IF).....	4
4.1	Intresseorganisationer och stödgrupper för personer med intellektuell funktionsvariation	6
4.2	Autism.....	7
4.3	Downs-syndrom	9
4.4	Pedagogiska metoder för elever med intellektuell funktionsvariation	10
4.5	Grader av intellektuell funktionsvariation	11
4.5.1	Lindrig intellektuell funktionsvariation	11
4.5.2	Medelsvår intellektuell funktionsvariation	12
4.5.3	Svår eller grav intellektuell funktionsvariation.....	12
4.6	Lagstiftning gällande personer med intellektuell funktionsvariation	13
4.7	Statistik.....	13
5	Självbestämmanderätt	14
6	Skriftskola	16
7	Omsorgsskriftskola.....	20
7.1	Omsorgsskriftskolans historia	21
7.2	Planering inför omsorgsskriftskola.....	22
7.3	Metoder och material som används i omsorgsskriftskola	23
7.4	Resurser inom omsorgsskriftskolan.....	25
8	Val av metod.....	25
9	Resultatredovisning.....	27
9.1	Rätten att delta i omsorgsskriftskola och de gällande kriterierna för deltagande.....	28
9.2	Beaktande av konfirmandens självbestämmanderätt	29
9.3	Utvecklingsbehov gällande omsorgsskriftskola.....	30
10	Resultatdiskussion	31
	Källförteckning	36
	Bilagor	41

1 Inledning

Vilka kriterier behöver en ungdom med intellektuella funktionsvariationer uppfylla för att delta i omsorgsskriftskola? Och hur beaktar man deras självbestämmanderätt?

2007 var ett år som är väldigt viktigt för personer med funktionsvariationer. Det var det året Finland undertecknade FN:s konvention om *"Rättigheter för personer med funktionsvariation och dess fakultativa protokoll"*. (Finlands FN-förbund, 2015). Detta betyder att från och med 2007 så strävar Finland att personer med funktionsvariationer ska ha samma mänskliga rättigheter som alla andra invånare i vårt land.

Varför är denna fakta relevant för mitt examensarbete? Jo, det var via denna konvention som intresset för omsorgsskriftskola fick sin början i Finland. Första omsorgsskriftskolan ordnades på 1930–1940-talet vid olika institutioner, om detta finns mer i kapitel 7.1. Jag har under flera år varit hjälpledare på lägerskriftskolor och även arbetat som handledare i en skola för barn med olika intellektuella funktionsvariationer, och den kombinationen ledde mig in på omsorgsskriftskolan.

I mitt examensarbete vill jag undersöka vilka kriterier som finns för ungdomar med intellektuella funktionsvariationer att delta i omsorgsskriftskola inom den Evangelisk-lutherska kyrkan. Jag kommer även ta reda på hur konfirmandens självbestämmanderätt tas i beaktande samt eventuella utvecklingsmöjligheter. Jag kommer begränsa detta arbete till Borgå stifts omsorgsskriftskola.

Konfirmandundervisningen spelar en viktig roll i en människas andliga mognadsprocess. Alla ska ha rätt att få gå i skriftskola på egna villkor. Därför finns det olika former av skriftskola att välja, bland annat dagskriftskola, lägerskriftskola eller individuell konfirmandundervisning. Konfirmandundervisning för ungdomar med intellektuell funktionsvariation är en utmaning för den traditionella konfirmandundervisningen. (Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, u.å). Man talar om specialskriftskola, upplevelseskriftskola, omsorgsskriftskola eller anpassad skriftskola. Det betyder att skriftskolan är anpassad till de förutsättningar och möjligheter som konfirmanden har. Den fokuserar på upplevelser och på *"Learning by doing"*, i stället för traditionell verbal inläring. *Konfirmanderna ska känna att de lyckas.* (Intervju Omsorgspräst, 19.1.2024).

Konfirmandtiden innebär att lära sig mer om hur det är att leva som en döpt människa tillsammans med andra kristna. De flesta som är medlemmar i kyrkan har blivit döpta som barn. Konfirmandtiden är en fortsättning på dopet. (Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, u.å).

Den vanligaste formen av omsorgsskriftskola är i form av läger. Andra former av skriftskola kan vara dags- eller kvällsskriftskola. Omsorgsskriftskolan ordnas varje år och det är en ambulerande verksamhet som arrangeras på olika orter varje år. I undervisningen i omsorgsskriftskolan fokuserar man på kropp, själ och ande, genom olika metoder, såsom promenader, kreativa inslag samt mässor och musik. I dagsläget finns det inget register över vilka församlingsmedlemmar som har en intellektuell funktionsvariation, utan det är vårdnadshavaren som måste göra en intresseanmälan till den lokala församlingen eller till omsorgsprästen. (Petterson, 2023).

2 Syfte och frågeställningar

Syftet med detta examensarbete är att undersöka hur konfirmationsundervisning för ungdomar med intellektuell funktionsvariation fungerar inom Borgå stift. Vilka kriterier behöver man uppfylla för att få delta i omsorgsskriftskolan, hur beaktas självbestämmanderätten och finns det utvecklingsbehov?

2.1 Frågeställningar:

Frågeställningar till denna studie är följande:

- Vilka kriterier behöver en ungdom uppfylla för att delta i omsorgsskriftskolan?
- Hur beaktas självbestämmanderätten?
- Vilka utvecklingsbehov finns det för omsorgsskriftskolan?

2.2 Avgränsning

Examensarbetet utgår från två stora temaområden: intellektuell funktionsvariation och konfirmandarbete. Utgående från dem har jag valt följande avgränsningar:

Eftersom omsorgsskriftskolan är en skriftskola för unga med intellektuell funktionsvariation, så utgår detta arbete från vilka kriterier som finns, metoder som används och hur självbestämmande rätten beaktas i konfirmandarbetet för unga med intellektuella funktionsvariationer. Detta examensarbete kommer inte att behandla Nepsy-diagnoser (neuropsykiatriska funktionsvariationer), eftersom fokus i stället ligger på att undersöka och förstå de specifika utmaningar och behov som är kopplade till intellektuella funktionsvariationer hos konfirmander. Att inkludera Nepsy-diagnoser skulle leda till en för stor bredd i undersökningen, vilket riskerar att försvåra möjligheten att tydligt identifiera och adressera de specifika frågeställningar som är relevanta för målgruppen. Eftersom Finland har endast ett svenskspråkigt stift, kommer detta arbete avgränsas till Borgå stift.

I detta arbete kommer två av de mest förekommande diagnoserna presenteras; autism och Downs syndrom. (Intervju 19.1.2024). Genom att begränsa forskningsområdet till dessa två diagnoser kan man presentera en mer detaljerad och relevant analys av de unika utmaningar och behov som dessa ungdomar möter i sin vardag och hur man tillämpar behoven i undervisningen. Denna avgränsning är baserad på en intervju med en omsorgspräst, som betonade att både autism och Downs syndrom är diagnoser som ofta förekommer i deras arbete och kräver specifika pedagogiska strategier. Samtidigt ska det påpekas att det finns andra diagnoser och individuella variationer som också kan påverka deltagarnas upplevelser, men dessa ligger utanför ramen för denna specifika studie. Genom att fokusera på just autism och Downs syndrom, kan vi bättre förstå och adressera de pedagogiska metoder som är mest effektiva för att stödja dessa ungdomars utveckling och lärande. Ordet funktionsvariation upplever jag som mera öppet för olikheter och variationer bland oss människor och därför har jag valt att använda begreppet *Intellektuell Funktionsvariation* i mitt examensarbete.

3 Teoretiska utgångspunkter

Teorin till detta examensarbete utgår från följande teman: Intellektuell funktionsnedvariation (IF), självbestämmanderätt, skriftskola och omsorgsskriftskola. Dessa ämnen definieras och diskuteras utgående från relevant forskning, statistik och styrdokument. Konfirmandarbete och omsorgsskriftskolan behandlas ur en finländsk kontext, medan IF och självbestämmanderätten även utgår från andra än finländska källor. Jag tar även upp vad självbestämmanderätten är och vad den innebär för valet att delta i

omsorgsskriftskolan och hur det fungerar i praktiken. Den Evangelisk-lutherska kyrkan följer en tillgänglighetsplan som ska inkludera alla.

Olika begrepp för att beskriva olikheter hos oss människor har varierat i takt med samhällsutvecklingen. Begrepp som handikappade, utvecklingsstörda, brukare, funktionshindrade och det som används idag, funktionsnedsättning och funktionsvariation, är några exempel på att det är svårt att hitta ett begrepp som beskriver ett tillstånd, en svårighet, en avvikelse som kan vara medfödd eller förvärvad hos en person. (Institutet för hälsa och välfärd, 2018).

Begreppet funktionsnedsättning kan ha en negativ laddning, någon som nedvärderas och det kändes kränkande. En funktionsvariation behöver inte innebära ett hinder då omgivningen avgör om funktionsvariationen är ett hinder eller inte. Omgivningen spelar stor roll för en person med funktionsvariation, ofta handlar det om okunskap och rädsla för avvikelser hos omgivningen. Begreppet funktionsvariation syftar på att varje individ har unika kombinationer av förmågor, svagheter, styrkor och begränsningar. Funktionsvariationer avviker från normen när det gäller fysisk, psykisk eller kognitiv funktion. I vissa fall innebär funktionsvariationer också funktionsnedsättning, men inte alltid. (Institutet för hälsa och välfärd, 2018).

4 Intellektuell funktionsvariation (IF)

Intellektuell funktionsvariation (IF) är ett samlingsbegrepp som reflekterar i bred skala över kognitiva och adaptiva utmaningar som påverkar individers förmåga att förstå, lära och navigera världen runt omkring sig. Att ha en intellektuell funktionsvariation varierar från person till person; vissa personer med en intellektuell funktionsvariation klarar sig självständigt i vardagen med hjälp av enkla stödåtgärder i skolan, arbetet eller boendet, medan andra har så grov intellektuell funktionsvariation att de inte kan uttrycka sig verbalt, och är således i behov av mera stöd i sin vardag.

Intellektuell funktionsvariation begränsar bara en del av en personens förmågor, eftersom varje person har sina egna styrkor och talanger. En person med IF som har brister inom det intellektuella har svårigheter med t. ex planering, konkret tänkande, omdöme och förmåga att lära sig av erfarenheter. De har med andra ord svårigheter inom kommunikation, den sociala delaktigheten och självständighet. (Nylander, 2019, s. 22). Intellektuella

funktionsvariationer är inte en sjukdom, utan personer med intellektuell funktionsvariation kan behöva extra hjälp, stöd och handledning för att klara av vissa vardagliga sysslor och för att kunna uttrycka sig verbalt. Orsaken till en intellektuell funktionsvariation är okänd; den vanligaste orsaken till en intellektuell funktionsvariation är ärftliga faktorer. Andra orsaker kan vara syrebrist under förlossningen och andra problem under graviditeten, olyckor under barndomen, eller en barnsjukdom. (Kyrkostyrelsen, 2015, s. 7).

Enlig Ineland, Molin och Sauer (2019) har personer med intellektuell funktionsvariation svårt att ta in och bearbeta den information och kunskap som en person erfar. Individer med IF har svårt att tillämpa den kunskap eller information i andra sammanhang. Personer med Intellektuell Funktionsvariation har även en intelligensnedsättning som medför att de har svårigheter att klara av sitt vardagsliv. Även Granlund (2014) konstaterar att barn med Intellektuell Funktionsvariation är som alla andra, men har svårigheter att bearbeta ny kunskap. Detta innebär att personer med Intellektuell Funktionsvariation får svårt att utveckla ny kunskap och det kan ta längre tid att lära sig nya saker för att sedan kunna tillämpa det i andra situationer. Vidare menar Granlund att personer med Intellektuell funktionsvariation oftast har svårigheter att tolka och bearbeta information samt sinnesintryck. Detta gör att det påverkar deras förmåga att förstå verkligheten, vilket i sin tur leder till att de kan få svårt att samspela och fungera i sociala sammanhang. Granlund beskriver att personer med Intellektuell Funktionsvariation har svårigheter med de adaptiva förmågorna.

Personer med en intellektuell funktionsvariation kan ha svårt gällande abstrakt tänkande, socialt samspel och praktiska saker. Exempel på detta är svårigheter att läsa, skriva, räkna och andra teoretiska och abstrakta saker som tränas i skolan. Förmåga till problemlösning är också svårt, samt förmågan att umgås med andra. De har svårt att tolka non verbal kommunikation, som kroppsspråk, och svårt med att förstå andras känslor och förväntningar. Då det kommer till vardagsfärdigheter kan de med intellektuell funktionsvariation ha svårt att sköta sin hygien, ekonomi, samt att koka mat och städa. (Adolfsson, Lindstedt, Petterson, Norling-Hermansson, Janeslätt, 2016).

4.1 Intresseorganisationer och stödgrupper för personer med intellektuell funktionsvariation

Det finns många organisationer som arbetar för personer med intellektuell funktionsvariation. Här nedan kommer jag lista några av dessa organisationer som är relevanta för mitt arbete:

På finlandssvenskt håll finns till exempel FDUV. FDUV är intresseorganisationen för svenskspråkiga personer med Intellektuell funktionsvariation i Finland. FDUV arbetar för mänskliga rättigheter, för att skapa en bättre framtid för personer med intellektuell funktionsvariation och för att öka deras delaktighet i samhället. (FDUV, u.å.a). FDUV har tio regionala DUV-föreningar verksamma i hela Svenskfinland med sammanlagt 2900 medlemmar. De ordnar läger och kurser, temadagar och föreläsningar och erbjuder stöd, rådgivning och gemenskap för personer med intellektuell funktionsvariation och deras anhöriga. (FDUV, u.å.b).

Finlandssvenska autism och aspergers-föreningen är en intresseförening för personer med autismspektrumtillstånd och deras närstående samt personal kring dem. Föreningen verksamhetsområden är Österbotten, Åboland och Nyland. (Finlandssvenska autism och aspergers-förening r.f., u.å).

På finskt håll finns det till exempel Downiaiset – Suomen Downin Syndrooma ry. Föreningens syfte är att fungera som en länk för medlemskapet och att erbjuda sina medlemmar mångsidig verksamhet och kamratstöd. Föreningen förmedlar information om Downs syndrom, samt frågor som rör service och rehabilitering. Föreningen arbetar mycket med volontärarbetare. (Downiaiset – Suomen Downin Syndrooma ry, u.å). Kehitysvammaliitto arbetar med mänskliga rättigheter och har som målsättning att arbeta ”ut ur marginalen”. (Kehitysvammaliitto, u.å).

För att förstå vilken klientgruppen detta arbete handlar om presenteras två diagnoser. Enligt omsorgsprästen (Intervju 19.1.2024) är följande diagnoser mest förekommande bland deltagarna i omsorgsskriftskolan: autism och Down syndrom.

4.2 Autism

Autism är en medfödd funktionsvariation som innebär neurobiologisk störning i det centrala nervsystemets utveckling och påverkar personens sätt att tänka, vara och kommunicera med andra. Svårigheter för en person med autism kan vara:

- Svårigheter att kommunicera och umgås med andra samt ha svårt att reglera känslouttryck: D.v.s. , personerna har svårt att läsa mellan raderna, läsa kroppsspråk och ansiktsuttryck, och många har svårigheter att förmedla sina känslor.
- Dålig flexibilitet, svårt att skifta fokus: Rutiner, ritualer och speciella rörelsemönster måste göras på samma sätt om och om igen.
- Brist på sunt förnuft, "antingen-eller" tänkande: Man kan ta in stora kunskapsmängder, men det är svårt att använda dem i praktiken. Ord tolkas ofta bokstavligt och personen har svårt att förstå om man pratar bildligt.
- Specialintressen som kan vara mycket avgränsade och svåra för andra att förstå: man kan lära sig utantill, till exempel, buss-, och tågtidtabeller, telefonkataloger och andra bokstavs- och nummerkombinationer.
- Svårt att förstå andras perspektiv och känslor.
- Motorisk klumpighet: svårt att knäppa knappar, knyta skosnören. Svårt med takt-, och bollsinn.
- Stresskänslighet; Låg tolerans mot frustration: om de drivs av andras krav, kan det leda till frustration och överreaktion, till och med handgripligt.
- Sömnstörning.
- Bristande simultankapacitet: "en sak i taget" och "var sak på sin plats" är en regel de lever efter.
- Bristande automatisering av vardagsfunktioner: de har svårt att skapa automatiskt agerande, till exempel, att tandborstningen består av många olika moment som vi inte tänker på att vi gör.

- Ovanliga reaktioner på sensoriska stimuli
- Med mera. (Lundin et al., 2019, s. 80–84).

Autism beror på kända och okända biologiska avvikelser i hjärnan, som i sin tur påverkar hjärnans sätt att ta in, bearbeta och tolka information. Autism beror på en genetisk och ärftlig komponent samt flera kända biologiska miljöfaktorer, som till exempel, infektioner, sjukdomar eller medicinering under graviditeten. Hög risk för autism finns om modern varit utsatt för miljögifter och bekämpningsmedel samt om föräldrarna har en högre ålder. Idag har cirka 1–3 procent av befolkningen en autismsdiagnos. Detta beror på att man blivit bättre att upptäcka och diagnostisera autism. Det är fler pojkar än flickor som har diagnosen autism. Med dagens metoder är det ovanligt att man ställer en autismsdiagnos före 1,5 års ålder, men det kan förekomma individer som får sin diagnos först i vuxen ålder. (Benjö, Roll-Pettersson, Klintwall, Långh, Odom, Bölte, 2023, s. 1–2). Enligt Finlands Svenska Autismförening så finns det cirka 55 000 personer med denna funktionsvariation, men det finns många fler med s. k. autistiska drag. (Vienonen, 2023, s. 29).

Barn med autism kan ha s. k. "normal utveckling" till cirka ett års ålder, därefter minskar deras sociala beteende och deras språkutveckling blir avvikande. Det finns två internationella system för att diagnostisera autism; 1) DSM (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders) och 2) ICD, (International Classification of Diseases), men i Finland används tills vidare ICD:s diagnostiseringskriterier. (Duodecim, 2024). Det är vanligt att personer med autism också har andra sjukdomar som t ex epilepsi, syn- och hörselnedsättning, sömnsvårigheter, talsvårigheter, depression och ångest och andra funktionshinder som påverkar deras förmåga att klara vardagen. Det är svårt att avgöra om personer med autism har ytterligare diagnoser eftersom många syndrom har likartade symtom som autism, t ex ADHD och OCD även kallat tvångssyndrom. (Dahlgren, 2019, s. 32).

Personer med autism påverkas mycket av den miljö de vistas i. I en för personen bekant miljö och där det finns förståelse kan hen fungera och må bra. Men i en okänd miljö där förståelse saknas och kraven blir annorlunda blir hen stressad och kan få svårt att göra saker som hen vanligtvis kan göra. I en sådan miljö kan de hända att hen får ett destruktivt beteende och kan skada sig själv och andra. Därför är det viktigt att skapa en för personen med autism en så lugn och trygg miljö som möjligt. (Vienonen, 2023, s. 7).

4.3 Downs-syndrom

Downs syndrom, eller Trisomi 21, är en intellektuell funktionsvariation som beror på en kromosomavvikelse. Enligt Duodecim (2023) så förklarar de så här: *“I normala fall finns det två av varje autosomal kromosom. Vid trisomi finns det tre. Vid Downs syndrom är alla tre kromosomer i kromosom 21 vanligen separata, det vill säga inte fästa vid varandra.”*

Man kan ta reda på redan i fosterstadiet ifall ett barn har kromosomavvikelser med hjälp av ett NIPT-undersökning (non-invasive prenatal testing). Undersökningen görs i vecka tio till tretton, är ett blodprov från modern som man sedan kan analysera fostrets DNA och undersöka och se ifall det finns några kromosomavvikelser. Enligt Karolinska institutet så är en NIPT-undersökning en tillförlitlig undersökning, men om analysen visar ett positivt resultat så måste man bekräfta avvikelserna med hjälp av ett fostervattenprov eller moderkaksprov. (Karolinska Universitetet, 2023).

Downs syndrom kännetecknas av några lätt igenkännbara fysiska drag, såsom att ögonen är oftast sneda och har så kallade epikantusveck, eller hudveck, som delvis täcker den inre ögonvrån. Öronen kan vara mycket små, likaså munnen och strupen är små medan tungan kan vara stor. Tillväxten hos personer med Downs syndrom är långsammare än genomsnittet och som vuxen är de ofta kortare än vad genomsnittet är. Vanliga symtomen till syndromet är bettfel, överörliga leder samt autoimmuna sjukdomar som diabetes och celiaki. Dessutom kan en tredjedel av de med Downs syndrom födas med hjärtfel. En person med Downs syndrom kan även sköldkörtelns funktion kan vara försämrad. Medellivslängden är mellan 55 år och cirka 65 år. (Rintahaka, 2020).

En person med Downs syndrom har en intellektuell funktionsvariation som varierar från lindrig till svår, men själva diagnosen är väldigt individuell: Den kognitiva utvecklingen under uppväxten är långsammare än vanligt; tal-, språk-, och förståelseutvecklingen kan vara försenad. Den fysiska utvecklingen är ojämn; ofta har personer med Downs syndrom koordinations-, och balanssvårigheter, vag kroppsuppfattning och gestaltningssvårigheter, samt koncentrationssvårigheter. (Rintahaka, 2020). Enligt en studie gjord vid Akademiska sjukhuset i Uppsala, har man kommit fram till att barn och vuxna med Downs syndrom utgör en riskgrupp med ögon och synproblem, därför bär många med diagnosen glasögon. (Jönnelid, et al., 2002 s. 30). Många med Downs syndrom kan ha många andra diagnoser, såsom autism och andra neuropsykiatriska diagnoser. Vid Downs syndrom ses ofta också

hjärntmissbildningar i varierande grad men även andra organ kan vara påverkade. De fysiska besvären kan ofta behandlas medicinskt medan övrigt kan med rätt stimulans, träning och pedagogik göra att personen utvecklas mycket. Intressant är också att det forskas huruvida det finns en tidig form av Alzheimers sjukdom kopplat till Downs syndrom. (Oxelgren, 2019)

Förenta Nationen (FN) deklarerade 2011 att den 21 mars är den internationella Downs syndrom-dagen (World Down Syndrome Day). (Förenta Nationen, 2012). Detta datum valdes eftersom personer med Down syndrom har tre uppsättningar av kromosom 21, där av 21–3. På svenska så kallas den "Rocka sockorna"-dagen, eftersom kromosompåren ser ut som sockor i mikroskop, så bär vi olika färger på sockorna. "*Med att rocka sockorna hyllar vi olikheter och alla människors lika värde*". (Svenska Downföreningen, u.å).

4.4 Pedagogiska metoder för elever med intellektuell funktionsvariation

Elever med intellektuell funktionsvariationer kan behöva längre tid och stöd för att förstå, lära sig nya saker samt uttrycka tankar och känslor. Därför är det viktigt att organisera undervisningen på ett tydligt och förståeligt sätt. Det är viktigt att pedagogen har kunskap om elevens behov, intressen och förutsättningar för att planera undervisningen. Det gäller att undersöka hur eleven uppfattar världen genom hörsel och syn, vilka sätt hen kommunicerar på och vilka sinnesintryck hen tar emot. Dessutom måste man ta hänsyn till eventuella funktionsnedsättningar som kan påverka inläringen eller kräva speciella hjälpmedel. (SPSM, 2023).

Ett hjälpmedel man kan använda i undervisningen är alternativt kompletterande kommunikationssätt (AKK). Genom Alternativ och Kompletterande Kommunikation (AKK) kan både omgivningen och elever med behov av kommunikationsstöd kommunicera mer effektivt, vilket möjliggör förståelse, uttryckande av känslor och åsikter. AKK omfattar olika metoder såsom teckenspråk, kroppsrörelser, tecken som stöd, bilder och symboler, vilket alla underlättar kommunikationen. (SPSM, u.å).

Ett annat hjälpmedel man kan använda i undervisningen är tecken som alternativt och kompletterande kommunikation (TAKK). TAKK är sådana stödtecken man tecknar individuella tecken som stöd till tal. Genom att fokusera på att teckna nyckelorden i det talade budskapet blir kommunikationen tydligare och långsammare, vilket underlättar förståelsen för den som man pratar med. På detta sätt involveras både synen och hörseln,

vilket ger mottagaren av kommunikationen möjlighet att ta emot informationen genom två sensoriska kanaler. (Rydman, Vinblad, Fransson & Larsson, 2022, s. 19).

Inom omsorgsskriftskolan är ritualer och musik det som tillämpas mest. Öhman menar att ritualer, sång och musik är det som personer med intellektuell funktionsvariation känner igen, upplever och genom vilket de blir bekanta med religion och det religiösa. I Öhmans forskning var sinnestimulering och sång metoden för att kunna se hur personer med intellektuell funktionsvariation upplever det religiösa. (Intervju Omsorgspräst 19.1.2024).

4.5 Grader av intellektuell funktionsvariation

Intellektuell funktionsvariation innebär en nedsättning av intelligensen kombinerat med svårigheter att klara vardagslivet självständigt. Detta kan variera i vilken utsträckning den sociala kompetensen eller det adaptiva beteendet betonas i förhållande till intelligens eller begåvning. Diagnosen intellektuell funktionsvariation fastställs vid en psykologutredning där personen kartläggs när och hur avvikelser från det normala först märks. (Granlund & Göransson, 2019, s. 12).

Intellektuell funktionsvariation kan kategoriseras i fyra nivåer: Lindrig (IQ 51–70), medelsvår (IQ 36–50), svår (IQ 21–35) och grav (IQ 0–20). *“Beroende på vilken nivå du har kan livet påverkas på olika sätt. Det är stor skillnad på hur mycket stöd man behöver”*. (Fernell och Wester Oxelgren, 2015, s. 3).

4.5.1 Lindrig intellektuell funktionsvariation

En *lindrig* intellektuell funktionsvariation betyder enligt Elisabeth Fernell och Ida Lindblad, att det finns svagheter i de intellektuella förmågorna som är relaterade till abstrakt eller teoretiskt tänkande. Personen med lindrig intellektuell funktionsvariation klarar av det mesta själv men behöver hjälp med vissa saker. Det innebär att man uppfattar sin närmiljö på ett konkret sätt och att det blir svårare att hantera och tolka symboler, beskrivningar och liknande objekt. En person med lindrig intellektuell funktionsvariation har även svårare att ta till sig teoretisk kunskap än praktisk kunskap. Med en lindrig intellektuell funktionsvariation så påverkar det de adaptiva funktionerna och leder till att de flesta behöver kontinuerligt stöd för att hantera det vardagliga livet. (Fernell & Lindblad, 2024).

4.5.2 Medelsvår intellektuell funktionsvariation

En person med en *medelsvår* eller måttlig intellektuell funktionsvariation kan ha svårt att förstå och tolka socialt samspel, abstrakta sammanhang och uttryck. Den verbala kommunikationen kan vara från enstaka ord till korta meningar. Det används ofta alternativa sätt att kommunicera, såsom bilder och stödtecken. Vid medelsvår intellektuell funktionsvariation kan man bo självständigt i en lägenhet vid ett gruppboende, där stöd fås i vardagliga aktiviteter. (Ivarsson, 2014).

Det finns en förmåga att grunda att skapa olika form av relationer, vilket kan visa sig i starka familje- och vänskapsband. Personen kan ha stabila vänskapsrelationer hela livet och även kärleksförhållanden. Eftersom det kan vara svårt att uppfatta och tolka sociala signaler rätt hos andra kan det medföra svårigheter i relationer av olika slag. Beslutsförmågan är tydligt begränsad och personen kan behöva stöd. (Ivarsson, 2014).

4.5.3 Svår eller grav intellektuell funktionsvariation

En person med *svår* eller *grav* intellektuell funktionsvariation har en stor begränsning av den intellektuella förmågan. Personen upplever tillvaron "här och nu" och kan inte föreställa vad som ska hända eller har hänt. De saknar oftast ett verbalt språk och kommunicerar genom kroppskommunikation, såsom ljud, gester, mimik och handlingar. De med svår intellektuell funktionsnedsättning kan även använda bilder vid kommunikation, medan de med grav intellektuell funktionsnedsättning kan använda sig av föremål. "Deras verklighetsuppfattning är konkret och personerna upplever, känner igen och agerar i nuet" (Ivarsson, 2014). Motoriska och sensoriska funktionsbegränsningar kan medföra att personen inte använder föremål på ett ändamålsenligt sätt. (Ivarsson, 2014)

Enligt Karlsson och Johansson (2023), behöver personer med svår eller grav intellektuell funktionsnedsättning bo på gruppboende där tillgång till "dygnet runt"-stöd finns. Personer med grav intellektuell funktionsvariation uppfattar världen på ett egocentriskt och konkret sätt. Den kognitiva förmågan för en person med svår intellektuell funktionsnedsättning motsvara en ålder på cirka 3–6 år, medan den kognitiva förmågan för en person med grav intellektuell funktionsnedsättning motsvarar en 0–2 åring.

Öhman utgår i sin bok från personer med grav intellektuell funktionsvariation då han beskriver särdrag hos personer som har svåra fysiska och psykiska skador som yttrar sig på

de kognitiva förmågorna, det vill säga vår förmåga att handla och kommunicera. Han utgår ifrån att det finns ett samband mellan dessa särdrag och att religion därmed måste ses ur flera perspektiv för att bättre förstå helheten. (Öhman, 2008, s. 44–45).

4.6 Lagstiftning gällande personer med intellektuell funktionsvariation

I den nuvarande lagen om service och stöd på grund av handikapp (380/1987) är syftet att säkerställa att personer med funktionsvariationer har likvärdiga möjligheter att leva och delta aktivt i samhället som personer utan funktionsvariation. Lagen är utformad för att förebygga hinder och nackdelar för personer med en funktionsvariation. En central del av lagen är att utreda individuella behov av service och stöd för varje klient och att tillgodose dessa behov på ett anpassat sätt. I 8 c § i lagen om service och stöd på grund av en funktionsvariation (380/1987) fastställs rätten till personlig assistans för dem som behöver det samt vilket stöd assistenten kan ge till personen. Detta innebär att lagen är utformad för att säkerställa att personer med funktionsvariationer får det stöd de behöver för att leva ett så självständigt liv som möjligt. (Lagen om service och stöd på grund av handikapp 380/1987).

Specialomsorgslagen (519/1977) omfattar personer med medfödda sjukdomar som bromsar utvecklingen, personer som har drabbats av sjukdomar som har påverkat utvecklingen under barndomen, samt personer med psykiska funktionsvariationer som inte får stöd eller service enligt andra lagar. Syftet med specialomsorgslagen är att stödja personer med diagnoser som omfattas av lagen så att de kan klara sig i vardagen. Det innebär att lagstiftningen tar hänsyn till den vård och omsorg som personerna behöver samt skapar förutsättningar för dem att anpassa sig och delta i samhället. (Lag angående specialomsorger om utvecklingsstörda 519/1977).

4.7 Statistik

Enligt Kehitysvammaliitto (2023) finns det cirka 50 000 personer i Finland med olika grad av funktionsvariation. Av dem är ca 30 000 i arbetsför ålder. Cirka 500–600 personer, motsvarande 2 %, har ett avlönat arbete. Cirka 5 000–6 000 personer med intellektuell funktionsnedsättning deltar i dagverksamhet. (Kehitysvammaliitto, 2023).

Orsaken till intellektuell funktionsvariation är okänd hos ca 30 % med grav intellektuell funktionsvariation och 50 % med lätt eller måttlig individuell funktionsvariation (Kehitysvammaliitto, 2023). Enligt Duodecim har 1% av hela Finlands befolkning någon form av intellektuell funktionsvariation. Av dessa har ca 70 % lindrig intellektuell funktionsvariation, 20 % har måttlig intellektuell funktionsvariation och ca 10% har en grav intellektuell funktionsvariation. Intellektuell funktionsvariation är vanligare hos män än kvinnor. Den vanligaste diagnosen är Down-syndrom.

5 Självbestämmanderätt

Självbestämmanderätten innebär att individer själva får göra val i sitt dagliga liv, till exempel vad de ska ha på sig, vad de ska äta till frukost och vilka de ska umgås med. Det finns dock regler som alla måste följa. För personer med intellektuella funktionsvariationer kan dessa val bli begränsade på grund av svårigheter att bedöma behovet av stöd och att förstå konsekvenserna av sina val. Många av dessa individer saknar ett verbalt språk och använder alternativa kommunikationsmedel, vilket kan leda till misstolkningar. (Institutet för hälsa och välfärd, 2024).

Självbestämmanderätten är en mänsklig rättighet. Varje människa har rätt till självbestämmande oberoende av sjukdom, nedsättning eller annat hinder. Det innebär att alla har rätt till likabehandling, personlig frihet och integritet. FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsvariation befäster fulla och lika mänskliga rättigheter och grundläggande frihet för personer med funktionsvariation. Dessa rättigheter ska uppfyllas utan diskriminering. Detta betyder att personer med intellektuell funktionsvariation har rätt att besluta om sitt eget liv och saker som berör dem själva. (Institutet för hälsa och välfärd, 2024).

Självbestämmande för personer med intellektuell funktionsvariation aktualiserades i juni 2016 i samband med att Finland fastställde FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsvariation. Då uppdaterades även omsorgslagen att innehålla en paragraf om hur självbestämmandet stöds och där begränsningsåtgärder beskrivs. I socialvårdslagen (1301/2014) finns lagen om självbestämmanderätt hos personer med intellektuell funktionsvariation. Dess syfte är att understöda och bevara välfärden och den sociala tryggheten, minska bristande jämlikhet och understöda delaktigheten, kunna så jämlikt

som möjligt trygga en nödvändig, tillfredsställande och förstklassig socialservice och att kunna understöda klientorienteringen och att klienten har rätt till god service och bemötande. (Socialvårdslag 1301/2014).

Alla kan vi bli nekade rättigheter, men störst är risken för de med intellektuell funktionsvariation eftersom man tror att de inte har förmåga att bestämma själva eller att de inte kan ge uttryck för sin vilja. Självbestämmande har sin utgångspunkt i individers inre motivation, men även faktorer i miljön har stor betydelse för vilka möjligheter individen har att bli en aktiv aktör i sitt liv och därmed självbestämmande (Shogren, Little & Wehmeyer, 2017, s. 17–18).

Öhman (2008, s. 73) skriver om språkets betydelse för att förmedla upplevelser på så sätt att vi med hjälp av vår kognitiva förmåga kan tala om den och med hjälp av tidigare erfarenheter placera den i raden av upplevelser, förstå och begripa upplevelsen. Eftersom många med intellektuell funktionsvariation har svårigheter att uttrycka sig verbalt eller helt saknar ett verbalt språk kan det vara svårt för dem att göra beslut. De kan även sakna tidigare erfarenheter som gör att det kan vara svårt att välja vad man vill. Öhman belyser vikten av tillit och trygghet som de viktigaste faktorerna i kommunikationen med de som saknar ett verbalt språk eller som inte har tidigare erfarenheter de kan relatera till. Tillit bör finnas såväl hos individen som miljön de vistas i och människorna i deras närhet. (Öhman, 2008, s. 73). På ett generellt plan handlar självbestämmande om huruvida det är individen själv som bestämmer eller om andra påverkar beslutet. Självbestämmande innebär att människan agerar utgående från sin egen vilja (Wehmeyer, et al., 2017, s. 3).

Att få bestämma själv om viktiga saker i vår vardag är en rättighet vi alla har. Självbestämmande kan dock vara olika från situation till situation till exempel vilken mat man tycker om och vill ha. En person utan verbalt språk kanske kan med bilder visa sin vilja, medan de som inte har någon form av kommunikation får ha sin tillit att de personer som finns i deras närhet gör rätt val åt dem. Wehmeyer konstaterar i en studie om funktionshindrades livskvalitet att personer med funktionsvariationer rankade betydelsen av självbestämmande betydligt högre än vad professionella och anhöriga gjorde. Självbestämmande bidrar således till att personer med funktionsvariation känner sig mera tillfreds med livet. Trots detta får personer med intellektuell funktionsvariation göra färre val och har mindre kontroll över sina liv än andra. Detta kan bero på att det är svårt att veta

hur man ska förverkliga det i praktiken och det finns en rädsla för att de ska fatta beslut som kan vara till skada för dem. (Wehmeyer, 2005, s. 114).

När valet kommer att välja om man vill gå i skriftskola, hur man vill gå och var man vill gå så diskuterar alltid församlingen med vårdnadshavarna, professionella teamet och konfirmanden om vad som passar för konfirmanden. Har konfirmanden möjlighet att själv uttrycka sin vilja verbalt så respekteras det och tillsammans med vårdnadshavarna och det professionella teamet diskuterar man fram en lämplig lösning. Om konfirmanden saknar verbalt språk så är det vårdnadshavarens och det professionella teamet som oftast i samförstånd tar beslut vad de tror blir den bästa lösningen för konfirmanden på basen av kroppsspråk, ljud eller blinkningar som viljeyttringar. (Intervju med omsorgspräst 19.1.2024).

6 Skriftskola

Skriftskola är den benämning man använder i vardagligt språk då man talar om konfirmationsundervisningen. Enligt Uppslagsverket Finland (2010) är skriftskolan en institution inom den Evangelisk-lutherska kyrkan sedan 1730-talet och gjordes obligatorisk i Borgå stift 1774. Konfirmandarbetet är i sin tur en del av kyrkans dopundervisning. Ungefär tre fjärdedelar av 15-åringarna deltar varje år i konfirmandundervisning. Målet med konfirmandarbetet är att konfirmanden stärker konfirmandens tro och hen får en nära kontakt med församlingen. (Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, u.å). Ordet konfirmation kommer från latinets *confirmatio* som betyder befästande eller bekräftelse. Tidigare var konfirmandundervisningen en fördjupning i Luthers lilla katekes. Numera grundar sig konfirmandundervisningen på en "grundplan" för konfirmandundervisningen från 2017.

Målet med konfirmandverksamheten skiljer sig från målen med skolvandringar eller andra aktiviteter som kyrka och skola samarbetar kring. Konfirmationsundervisning för ungdomar med intellektuell funktionsvariation förutsätter kunskap i området. Förberedelsearbetet är viktigt och frågor som finns är:

- I vilka former ska vi ordna undervisningen?
- Vilka dagar? Vilka tider?
- Är det möjligt att ordna lägerskriftskola?
- Vad har ungdomarna själva för önskemål?

- Vilka är förväntningarna?
- Hur ser ungdomarnas hemsituation ut och vilket behov av stöd har ungdomarna?
(Nordin, 2012, s. 27).

Konfirmationsarbete ska inte innebära krav på prestation av kunskap, utan det ska finnas möjlighet att inhämta kunskap, få nya erfarenheter och upplevelser. Det kan t. ex ske genom olika sinnesintryck. En metod att bedriva individuell konfirmationsundervisning är att konkretisera undervisningen och arbeta med praktiska exempel. Det kan vara att frågan om upplevelsevandringar eller att använda sig av konst. Konfirmandundervisningen ska också innebära att ungdomarna blir bekräftade för den de är och att de får uppleva att alla människors lika värde. Konfirmandundervisningen ska erbjuda gemenskap och vissheten om att man inte är ensam och att det finns en Gud som älskar varje människa. (Nordin, 2012, s. 27).

Konfirmandtiden och konfirmationen är ett viktigt skede i en ung människas liv, på väg från barndom till vuxenlivet. Konfirmandprocessen omfattar temadagar, gudstjänst- och ungdomsverksamhet, intensivperiod(lägertiden) och konfirmation. Den mest populära formen av intensivperioden är skriftskoleläger. Konfirmandundervisningen och hur den genomförs, planeras alltid lokalt och skilt för varje skriftskola. Antalet konfirmander i en grupp bör vara högst 25 personer. (Kyrkostyrelsen, 2017). Undervisningen omfattar 80 timmar. Konfirmanderna förbereds under hela kyrkoåret med kyrkogång och 1–2 närdagar, weekend och samlingar. Konfirmandundervisningen kan ordnas på en lägergård där konfirmanderna vistas dygnet runt i 7 dagar. Konfirmanderna har lektioner, samvaro, lekar och andakter, samt förbereder sig inför konfirmation genom Gudstjänstfirande. (Kyrkostyrelsen, 2017).

Det går även att välja bland andra alternativ så som dag- eller kvällsskriftskola, tema- eller vuxenskriftskola. Dagskriftskola ordnas så att konfirmanderna samlas för konfirmandundervisning dagtid och tillbringar nätterna hemma. Dagskriftskola kan gå parallellt med lägerskriftskola sommartid eller separat vid annan tidpunkt. Ett dagläger kan omfatta 5 timmar per dag och pågår i 10 dagar. En kvällsskriftskola samlas en kväll per vecka i ungefär ett halvår och vid behov ordnas konfirmandundervisningen flexibelt. Temaskriftskolor kan ordnas i form av idrotts-, vandrings-, medie-, eller konstskriftskola. Vuxenskriftskolan omfattar 20 timmar där ingår möten med prästen och deltagande i församlingslivet. En individuell plan görs där den vuxna konfirmandens bakgrund,

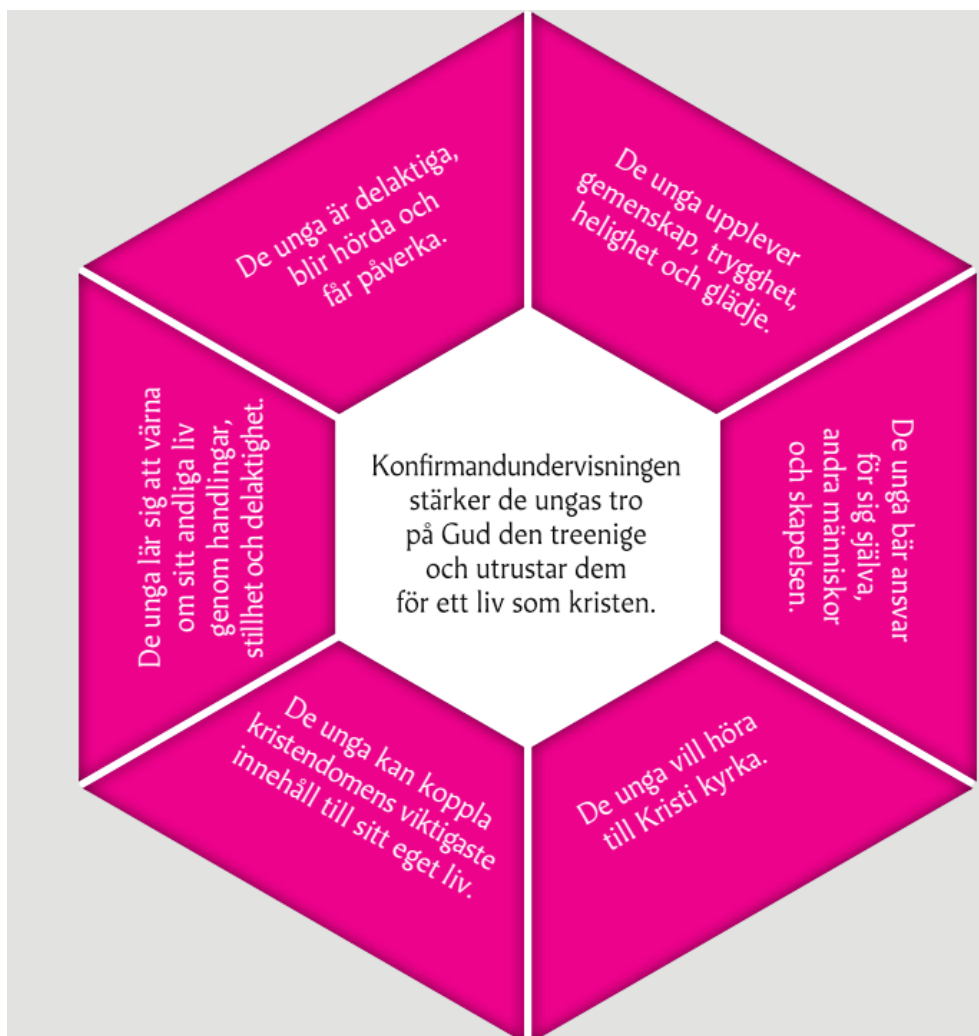
livssituation, orsak, personliga mål och önskemål beaktas. Varje församling får själv planera och genomföra skriftskola så som passar dem och deras konfirmander bäst. Även individuell-enskild konfirmandundervisning är möjlig. (Kyrkostyrelsen, 2017).

Den som gått skriftskola och blivit konfirmerad får:

- Självständigt gå till nattvarden
- Bli fadder
- Vid 18-års ålder bli förtroendevald
- Gå hjälpledarutbildning
- Gifta sig i kyrkan (Evangelisk lutherska kyrkan i Finland, u.å).

Sedan 2018 utgår församlingarnas konfirmandarbete från planen "Ett stort under – Plan för konfirmandarbetet 2017". Enligt Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland så återspeglar denna plan en "*holistisk kristen människosyn och en bred och mångsidig syn på lärandet*". Konfirmanderna står i fokus och undervisningen utgår från deltagarnas egna frågor. Det kan handla om vad som är rätt och fel, medmänsklighet, vårt ansvar för miljön osv. Planen är inte en egentlig läroplan, utan endast ett styrdokument som vill stöda ungas utveckling på olika områden, där ibland andlighet, gudstjänstliv, integrering till församlingssamfundet med mera. En viktig tyngdpunkt i undervisningen under konfirmandtiden är samlingar, samtal, lekar och undervisning. (Kyrkostyrelsen, 2017, s. 20).

I "Ett stort under" har man samlat övergripande målsättningar för undervisningen (se figur 1) enligt följande: "*De unga är delaktiga, blir hörda och får påverka. De unga upplever gemenskap, trygghet, helighet och glädje. De unga bär ansvar för sig själva, andra människor och skapelsen. De unga vill höra till Kristi kyrka. De unga kan koppla kristendomens viktigaste innehåll till sitt eget liv. De unga lär sig att värna om sitt andliga liv genom handlingar, stillhet och delaktighet. Konfirmandundervisningen stärker de ungas tro på den Gud treenige och utrustar dem för ett liv som kristen*" (Kyrkostyrelsen, 2017, s. 3).

Figur 1 Målsättningar och konfirmandarbetets verksamhetsidé (Ett stort under, s. 3, 2017)

Andra material som används inom både skriftskolearbetet, men även i ungdomsarbetet är en utvecklingsplan – *Stigen*. Stigen finns uppgjord som ska hjälpa församlingarna att bedöma utvecklingsbehoven för barn och unga från 0–22 år. En publikation från 2021 om rekommendationer för att förebygga utanförskap finns också uppgjord. I den finns ett kapitel som heter "Kompetens och stöd" som är tänkt för specialungdomsarbetets specialuppgifter. (Evangelisk lutherska kyrkan i Finland, 2021). I den skrivelsen lyfts det fram vikten av kompetent personal och ett brett samarbete med andra aktörer för olika finansierings möjligheter, men även hur behov av särskilt stöd kan beaktas och stärkas i konfirmandundervisningen. ("Så att ingen blir ensam" - 2021).

I en kolumn i Kyrkpressen från 2023, gav de unga konfirmanderna vitsordet 9-, för konfirmandundervisningen. Dessa konfirmander tyckte att konfirmandtiden påverkade deras psykiska välbefinnande positivt. "De högsta poängen får påståendena "jag var

trygg”, ”jag fick vara mig själv”, ”jag hade det bra i skriftskolan” och ”vi hade en bra sammanhållning i vår konfirmandgrupp”. (KP, 2023, s. 5).

Skriftskolan är en del av den finländska ungdomskulturen. Enligt Suomen evankelis-luterilainen kirkko så deltog 73,5 % av stiftets inskrivna 15 åringar i skriftskola år 2023. Detta är en höjning på cirka 0,6 procentenheter då år 2022 deltog 72,9 %.

I en annan tabell hittar vi antalet konfirmander för åren 2020 till 2023. Här ser man att mellan år 2022 och 2023 finns en ökning av vi har en ökning på 3,73 %. (Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, 2023).

Tabell 6:1 Medlems statistik. Suomen evankelis-luterilainen kirkko

Medlemsstatistik 2023 - Borgå stift

Uppgifter	2020	2021	2022	2023
Konfirmander	2 722	2 708	2 837	2 934
Döpta i skriftskola	40	33	43	65
Inträdda i skriftskola	65	47	63	92

7 Omsorgsskriftskola

Omsorgsskriftskolan är en skriftskola för ungdomar med intellektuell funktionsvariation som inte skulle ha någon nytta eller glädje av att delta i en vanlig skriftskola. Omsorgsskriftskolan är skraddarsydd efter deltagarnas kommunikationsförmåga, fysiska begränsningar och de olika behov som finns. Eftersom konfirmanderna oftast har mycket olika behov, så varierar innehållet och metoderna i omsorgsskriftskolan mycket. (Intervju Omsorgspräst 19.1.2024) Målet med skriftskolan är konfirmation.

Inom Borgå stift finns en omsorgspräst. (Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, u.å) Omsorgsprästen arbetar för att öka medvetenheten om människors olikheter och stärka gemenskapen så att så att intellektuell funktionsvariation inte ska bli ett handikapp i församlingssammanhang. Han fungerar även som en länk mellan familjerna och församlingarna, informerar och uppdaterar verksamheten.

Fastän församlingsmedlemmar med grav intellektuell funktionsvariation har begränsade språkliga färdigheter och möjligheter kan de med hjälp av utbildning till exempel i skriftskolan och med stöd av hjälpmedel och personal delta i religiös verksamhet. Samtidigt bidrar de med att lyfta fram drag i religiös erfarenhet som är kroppsbaserad och syns i initierat deltagande i andakts- och Gudstjänstliv. De visar att vissa drag som ingår i vår förståelse av religion blir tydliga på ett alldeles speciellt sätt. (Öhman, 2008, s. 9).

7.1 Omsorgsskriftskolans historia

Omsorgsskriftskolan har mer än 60 års historia i Finland. Första omsorgsskriftskolan ordnades på 1930–1940 talet vid olika institutioner. Regelbundna skriftskolor har ordnades sedan 1966 när Marta Oesch ordnade läger på Kattilavirta lägergård. På 1980-talet fastställde man planen för omsorgsskriftskolan 1 för att möjligheten för intellektuellt funktionsnedsatta att få samma rättighet som andra som blivit konfirmerade. År 1988 godkändes vid biskopsmötet en ny skriftskola för de med grav intellektuell funktionsnedsättning, den så kallade skriftskola 2. När man förnyade skriftskolan år 2001, utvecklades därmed omsorgsskriftskolan 1 och 2, vilket var att erbjuda lämplig skriftskola för de med intellektuella funktionsnedsättningar. Omsorgsskriftskola 1 var menat för konfirmander med lindrig intellektuell funktionsnedsättning, medan omsorgsskriftskola 2 var menat för konfirmander med grov intellektuell funktionsnedsättning. (Ojansuu, 2019, s. 21–22). Öhman konstaterar att i läroplanen från 1988, för specialskriftskola 2 för gravt funktionshindrade församlingsmedlemmar, inte uppställer några som helst kognitiva mål. I centrum står i stället den kommunikation som är möjlig för den gravt funktionshindrade personen. Kommunikationen i specialskriftskola 2 utgår från ett samspel med konfirmanden inom skriftskolan. Ett samspel som kan använda sig av all slags non verbalt språk. (Öhman, 2008, s. 8).

Enligt omsorgsprästen (Intervju 19.1.2024), så ordnades omsorgsskriftskolan av Borgå stifts församlingar. Omsorgsskriftskolan ordnar en lägerskriftskola per år; vartannat år i södra Finland, och vartannat år i Norra Finland, främst Österbotten. Omsorgsprästen ordnar även dagsskriftskola vart andra eller vart tredje år. Dagsskriftskolan sker i samarbete med en skola i Västra Nyland.

7.2 Planering inför omsorgsskriftskola

Hela processen börjar med att familjer kontaktar endera omsorgsprästen, eller kyrkoherden vid familjens hemförsamling när ungdomen börjar närma sig skriftskolåldern eller är i skriftskolåldern. Under en diskussion med familjen och kyrkoherden (eller ungdomsarbetsledaren), så funderar man då *“Vad tänker ungdomen själv? Vad tänker föräldrarna? Vad är möjligt? Vad är det bästa? Och så gör man en gemensam utvärdering. Är det bättre att [konfirmanden] integreras i det vi kallar en vanlig skriftskola eller att man tar del av omsorgsskriftskola.”* (Intervju Kyrkoherde 18.1.2024).

Genom samarbetet med boenden, skolor och församlingens egen verksamhet får församlingen information om ungdomar i behov av omsorgsskriftskola. Oftast är det diakoner, lärare eller andra ledare som känner familjerna som kontaktar kyrkoherden eller omsorgsprästen. (Intervju omsorgspräst 19.1.2024).

Efter att omsorgsprästen haft kontakt med både församlingen och familjen vars ungdom är intresserad eller i behov av omsorgsskriftskola, så därefter bildas en skriftskolgrupp på cirka 9–10 ungdomar från åldern 15 år och uppåt. Största delen av de ungdomar som deltar i omsorgsskriftskolan kommer från samma församlingar, eller församlingar i närheten av varandra. Så när lägret planeras, så planerar omsorgsprästen med de berörda församlingarna och kommer överens om vilken församling som får fungera som värdförsamling. Värdförsamlingen tar hand om den administrativa delen av konfirmandarbetet. Sedan vill omsorgsprästen att någon medarbetare från församlingen delar ledarskapet med honom. Oftast har det varit diakoner som delat ledarskapet med omsorgsprästen. (Intervju omsorgspräst 19.1.2024).

Till varje konfirmand behövs en assistent. Familjerna får tipsa eller ge önskemål om valet av assistenter, men assistenterna bestäms i slutändan av omsorgsprästen i samarbete med föräldrarna. Det kan vara en personlig assistent som konfirmanden är bekväm med och känner från förr, det kan vara någon assistent från skolan eller något syskon. Församlingens hjälpledare kan även fungera som assistent. (Intervju Omsorgsprästen 19.1.2024).

“Poängen är inte att man kan texten. Poängen är att man har varit i ett sammanhang där man upplever att ‘här är jag accepterad som den jag är’. Jag betraktar skriftskolan mer som ett steg vidare på en resa som man genomför hela livet”. (Intervju Omsorgspräst 19.1.2024).

Omsorgsprästen har som motto att *“jag fixar skriftskolan så att den som är konfirmand blir konfirmerad”*. Att man lägger ribban dit som konfirmanderna slipper över, och att de får känslan *“yes, jag klara av det här”*. I en intervju så berättar han att konfirmandplanen blir väldigt individuell. I omsorgsskriftskolan så går han igenom samma innehåll som i *“en vanlig skriftskola”*, och så avslutar man med en rolig gudstjänst. Själva konfirmationen är egentligen inte är så mycket annorlunda än en vanlig konfirmation: Man firar en mässa med nattvard men att trosbekännelsen är skriven i ett enklare format. (Intervju omsorgspräst 19.1.2024).

7.3 Metoder och material som används i omsorgsskriftskola

För de med grava funktionsvariationer kan teckenspråk och bildkommunikation vara alternativa kommunikationsformer. Icke-verbal kommunikation kan ske via kroppsspråk, rörelser, ansiktsuttryck, ljud och gester. Eftersom beröring är en fysisk kommunikation, så måste assistenten som jobbar med konfirmanden känna till hans förflutna och förstå hans reaktioner. Öhman skriver att genom att vi känner igen upplevelser och reaktioner hos varandra så kan vi göra en bedömning om en person varit närvarande eller frånvarande (Öhman, 2008, s. 143). Varje konfirmand i omsorgsskriftskolan måste ha en individuell uppgjord plan. Alla har olika sätt att lära sig. När man lär ut något nytt för någon med intellektuell funktionsvariation är det viktigt med enkelhet, upprepning och konkretion. En person med intellektuell funktionsvariation lär sig bäst genom att göra och prova på egen hand. (Ojansuu, 2019, s. 22–23, 25).

De som går i omsorgsskriftskola kan sällan läsa, så då är det viktigt hur det muntliga uttrycket går till. Klart och tydligt språk underlättar förståelsen, samt korta meningar och inga svåra ord. Genom stödtecken och bildkommunikation tydliggör man det som sägs och skrivs. Till exempel, dagsscheman, sånger, böner, och andra texter kan förtydligas med bilder och stödtecken. Föremål är ett viktigt för de som har bland annat synproblem. (Ojansuu, 2019, s. 26).

Omsorgsprästen (19.1.2024) lyfter fram att man inom omsorgsskriftskolan har mycket rutiner. *“Det går åtminstone en förmiddag och så har vi alltså ganska mycket rutiner. Jag har utvecklat min morgonsamling, där man kollar läget, ser att alla är på plats och att allas namn nämns åtminstone en gång så att man finns där då och sen firar vi mässa”*.

Han berättade också att när de firar mässa under lägret, så firar man mässan på samma sätt som man gör i sin hemförsamling, så de känner igen en del av liturgin, men på ett förenklat sätt. Han använder mycket sång och lekar i sin undervisning. Omsorgsskriftskolans innehåll är den samma som på "den vanliga skriftskolan"; till exempel så firar man nattvardsmässa och går igenom kyrkoåret som jul, påsk och andra högtider. Mycket handlar om att lära känna sig själv, vad man tror på och får en uppfattning vad man ska lita på. *"Framför allt ska det vara roligt och glädjefyllt att vara på skriftskoleläger"*. (Intervju Omsorgspräst 19.1.2024).

Att sätta ljud på ord kan vara ett sätt att kunna upprätthålla koncentrationen och få uppmärksamhet. T ex att med olika instrument göra ljud för vissa ord i en text gör att de som lyssnar håller focus och kan själva vara aktivt delaktiga i berättelserna eller texterna. Då sker även en växelverkan mellan den som undervisar och konfirmanden. Här är det viktigt att noga välja ut de viktigaste orden eller personerna ur texten som man vill belysa. (Intervju omsorgspräst 19.1.2024).

Genom utevistelse och naturupplevelser blir deltagarna varse om skapelsen. Att lyssna på fågelsången, trädens sus och eventuellt havets brus är saker som där och nu kan konkret lyfta fram det bibliska perspektivet om skapelsen. (Intervju Omsorgspräst 19.1.2024).

Musiken är en viktig del av allt konfirmandarbetet. Musiken är ett sätt att uppleva gemenskap och delaktighet, den kan fördjupa eller öppna upp för det man håller på att lära sig, den kan vara bön eller lovsång, den kan sätta ord på känslor eller så är den ett sätt att få tiden att gå. (Tuukkanen, 2023, s. 1).

Musiken är av stor betydelse i vårt andliga liv, men har också en viktig roll i människans hjärnverksamhet. Hjärnforskningen har under de senaste åren lyft fram musikens påverkan på vår hjärna. Musiken aktiverar många olika delar av hjärnan och påverkar människan fysiskt som kognitivt och socioemotionellt. Redan att bara lyssna på musik påverkar hjärnans känslozoner och ger direkt utslag till exempel på pulsen, blodtrycket, hormonnivåerna osv. Musik man tycker om gör också att man mår bra. Musik kan också lindra ångest, öka empatin och förstärker ett prosocialt beteende, skapar gemenskap och gruppanda. Musik är också ett bra verktyg för att uttrycka sig och bygga upp sin självbild. (Tuukkanen, 2023, s. 1).

I konfirmandplanen fastslås att i konfirmandundervisningen är musikens uppgift att stärka och stödja delaktighet, gemenskapen och andligheten. (Tuukkanen, 2023, s. 1). Därför är musiken det kanske största verktyget i konfirmandundervisningen för unga med intellektuell funktionsvariation. (Tuukkanen, 2023, s. 1).

Öhman konstaterade att personer med grav intellektuell funktionsvariation behöver gemenskap och det konkreta stödet av gemenskapen i religion för att ta del och bli delaktiga. Detta kan konkret handla om religiösa ritualer och konkret handlande genom att praktiskt fira nattvard. (Öhman, 2008, s. 64).

7.4 Resurser inom omsorgsskriftskolan

Vid intervjuer med de olika respondenterna var de eniga om att personalresurser är den största resursen som krävs. Från församlingarnas sida kan diakoner, ungdomsarbetsledare och andra församlingsanställda finnas till förfogande beroende på vilka behov som finns. Omsorgsprästen är anställd av Borgå stift.

Om det speciellt många som kommer från en viss församling, så kan den församlingen ta extra personalansvar det året lägret ordnas. Förutom personalresurser så bär församlingarna upp en avgift för lägren. Och vid ekonomiska utmaningar så kan församlingarna ansöka om ett bidrag från domkapitlet. Bidraget ansöks för att bidra till att avlöna övrig personal. Förutom personella utgifter så bidrar församlingarna utrymmen och vissa material, till exempel albor. (Intervju Omsorgspräst 19.1.2024).

Det huvudsakliga resursansvaret är lokalförsamlingens, eftersom vårdnadshavarna, lika som alla andra, betalar kyrkoskatt. (Intervju Biskop 7.2.2024).

8 Val av metod

Valet att använda en kvalitativ metod för mitt examensarbetet var väldigt självklart – det finns begränsat med konkreta material gällande omsorgsskriftskola.

Kvalitativ metod innefattar en kvalitativ intervjustudie som passar mitt arbete eftersom det finns väldigt lite litteratur kring omsorgsskriftskola i Svenskfinland. Denna metod valde jag för att få fram erfarenheter, upplevelser och åsikter i ämnet. Intervjuerna skedde endera via distans med hjälp av Teams eller på plats. Jag använder mig av en flexibel frågeställning

eftersom det förekommer variationer i erfarenheterna i församlingarna om hur omsorgsskriftskolan ordnas, samt omsorgsprästens erfarenheter och biskopen synvinklar ut. Här kommer även studiens pålitlighet, trovärdighet och överförbarhet att diskuteras. Trovärdighet i detta betyder att man diskuterar om studiens syfte blivit besvarat och resultatet realistiskt. När man gör en kvalitativ studie bör man granska hur metoden använts samt lyfta fram dess styrkor och svagheter. (Christoffersen & Johannessen 2018, s. 16–18, 84).

Eftersom jag koncentrerat mig kring församlingarna i Österbotten var förväntningarna för intervju höga, men de församlingar som responderade på min intervjufrågan var mindre än förväntat. Intervjufrågan skickades via e-post, och sedan kontaktades via telefon. Många församlingar fick jag inget svar av, men fem församlingar svarade på intervjufrågan. Av de fem församlingar som svarade på min intervjufrågan gav två kyrkoherdar sitt samtycke till intervju. Då tog jag kontakt med omsorgsprästen och biskopen för att få fler respondenter samt flera perspektiv på forskningsfrågorna. Båda tackade ja och deltog på varsin intervju. Eftersom jag har skapat texterna i intervjustudien kan resultatet inte ses som oberoende av mig. Intervjuerna skedde på plats vid bestämd plats eller via Teams.

Forskningsetik går ut på att bevara alla deltagares lika värde, integritet och självbestämmande. Denna etiska aspekt används genom hela arbetet. Deltagarna bemöts med respekt om hen deltar i studien eller ej. Forskningsetik används också för att bevara forskningens rykte samt samhällets tillit för högskoleutbildningen. (Kjellström, 2017, s. 57).

Intervjumaterialet behandlas konfidentiellt. Respondenterna i studien informeras om studien; vad den innebär, de etiska aspekterna och vetskapen om att det är frivilligt att delta. Jag har bandat in intervjuerna och informerat respondenterna att materialet förstörs efter jag transkriberat och analyserat det. Jag har även informerat att respondenterna har rätt att avbryta intervjun när de vill. Jag har sänt frågorna till respondenterna innan intervjutillfället och de fick välja vad de svarade på. Följdfrågor vid intervjutillfället var frivilliga. Deltagarna fick bestämma var eller hur intervjun kunde ske i lugn och ro så att både respondent och skribent kände sig trygga. Även intervjutillfällen på distans var möjliga och användes. Den tekniska utrustningen kontrollerades och förbereddes innan tillfället och frågorna likaså.

Av fem förfrågningar av kyrkoherdar ställde två kyrkoherdar från Österbottens församlingar upp till intervju. Så därför var det tacksamt att även Borgå stifts omsorgspräst och Borgå stifts biskop ställde upp till varsin intervju. Detta gav mig möjligheten att undersöka tre olika perspektiv gällande forskningsfrågorna; församlingens-, omsorgsprästens-, och stiftets synvinkel.

9 Resultatredovisning

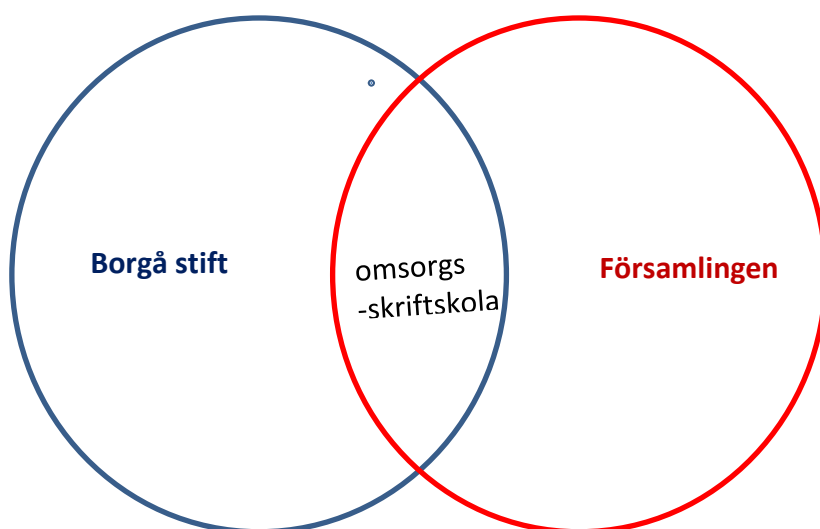
I detta kapitel presenterar jag resultatet från mina intervjuer som jag fått genom en kvalitativ forskning och innehållsanalys. Denna studie omfattar endast en liten del av en större helhet, men som ändå ger en bild över vilka kriterier det finns för att delta i omsorgsskriftskolan, hur självbestämmanderätten beaktas samt eventuella utvecklingsmöjligheter som idag finns för omsorgsskriftskolan. Av resultatet framgår 3 perspektiv: Kyrkoherdarnas syn ur deras församlingsperspektiv, omsorgsprästens perspektiv och erfarenheter från omsorgsskriftskola, samt biskopens perspektiv ur ett övergripande perspektiv. Jag väljer att presentera de tre var för sig eftersom perspektiven har olika utgångslägen. Jag har sammanställt, renskrivit och analyserat intervjuerna. Jag har använt citat ur intervjuerna för att belysa viktiga frågor:

- Biskopens perspektiv representerar det övergripande synsättet för hela Borgå stift och domkapitlet.
- Kyrkoherdarnas perspektiv står för den egna församlingen och de praktiska arrangemang som tillämpas där.
- Omsorgsprästens perspektiv handlar om de erfarenheter han har från det praktiska arbetet som omsorgspräst och som gäller för omsorgsskriftskolan idag samt den kunskap han har gällande arbetet med personer med IF.

Detta kan även illustreras och presenteras som två cirklar som sammanfogas i mitten. Den vänstra cirkeln representerar biskopen och domkapitlet som har ansvar för de kriterier och ekonomiska ramar som finns inom Borgå stift. Därefter kommer omsorgsskriftskolan med omsorgsprästen som ansvarar för genomförande av skriftskolan och därmed presenterar de praktiska metoder och utvecklingsmöjligheter som finns idag. Till höger kommer församlingarna som tillhandahåller information om ungdomar som önskar att få delta i

omsorgsskriftskola och är en länk till omsorgsprästen samt det praktiska samarbetet gällande personal och konfirmation.

Målet var att få med samtliga kyrkoherdar från de österbottniska församlingarna, slutligen blev det enbart två som hade möjlighet att delta. Eftersom biskopen och omsorgsprästen valde att delta upplever jag att jag fick ett djup i innehållet och ett bredare perspektiv på studien.

Figur 2 Samarbetsområden

Jag kommer att redovisa resultatet av de intervjuer jag har gjort till denna studie. Respondenterna till denna studie är två kyrkoherdar, omsorgsprästen samt biskopen i Borgå-stift.

Alla respondenter har fått samma frågor att svara på, men för att få ett bredare perspektiv av omsorgsskriftskolan så har omsorgsprästen och biskopen även fått ett antal tilläggsfrågor som rör deras unika synvinkel och erfarenheter av omsorgsskriftskolan.

9.1 Rätten att delta i omsorgsskriftskola och de gällande kriterierna för deltagande

Deltagandet i omsorgsskriftskola är flexibelt och anpassas efter individuella behov, utan strikta kriterier. Enligt en kyrkoherde sker beslutsprocessen i samråd med familjerna, och alternativ som dagsskriftskola erbjuds, där samma material och undervisningsmetod används som vid övernattningsläger. Personer med olika diagnoser kan delta, och det finns möjlighet för assistenter att vara med. Anpassningar görs utifrån behoven, till exempel kan

äldre ungdomar fungera som stödpersoner. En annan kyrkoherde betonar att omsorgsskriftskolan riktar sig till dem som inte passar in i en vanlig skriftskola eller har sådana handikapp att traditionell undervisning inte fungerar. Förtur ges ofta till elever i specialklasser. Familjens val och positiva inställning är viktigt för deltagandet.

Omsorgsprästen förklarar att deltagarna bör ha någon form av intellektuell funktionsnedsättning. Församlingen har ansvaret att se till att alla som vill delta får möjlighet. Detta görs genom att skapa lösningar för de som inte passar in i den vanliga mallen. Beslut om deltagande görs gemensamt av församlingen, föräldrar och prästen. Definitionen av funktionsnedsättning är bred, vilket inkluderar både svåra och milda funktionsnedsättningar.

Biskopen nämner att det inte finns specifika kriterier för deltagande i omsorgsskriftskola, och behovet av specialarrangemang följer oftast samma mönster som skolgången. Samarbete mellan församlingar och organisationer för personer med specialbehov är vanligt. Information om omsorgsskriftskola sprids via olika kanaler. Diakoniarbetare eller ungdomsledare som känner till de unga med behov spelar en viktig roll.

9.2 Beaktande av konfirmandens självbestämmanderätt

Alla respondenter är överens om att självbestämmanderätten ska beaktas för omsorgsskriftskolans konfirmander som för alla andra konfirmander. Biskopen poängterade; *“Att gå den här skriftskolan är en möjlighet, inte ett om”*. Det betyder att det är konfirmanden som i samråd med sin eller sina vårdnadshavare som ska komma fram till ett beslut. Om konfirmanden kan uttrycka sig och visa att hen inte vill, så diskuteras det med föräldrarna vad kan orsaken vara. Om orsaken inte är själva skriftskolan, utan miljön, så beaktas det och så anpassas skriftskolan för konfirmanden. Även vid den praktiska konfirmandundervisningen har konfirmanden rätt att uttrycka sin vilja att delta eller inte delta.

Skriftskolan är något frivilligt, men många går eftersom de påverkas av ett gruppträck. De som uttrycker ett tydligt “nej”, ska inte behöva delta. Men beslutet fattas alltid i samråd med vårdnadshavare.

En kyrkoherde betonar att eftersom ungdomarna är under föräldrarnas vårdnad, inkluderas hela familjen i beslutsprocessen. Den andra kyrkoherden framhåller att självbestämmanderätten tas i beaktande genom att både familjens och konfirmandens önskemål respekteras.

Omsorgsprästen påpekar att om en konfirmand uttrycker en ovilja att delta, måste detta övervägas tillsammans med föräldrarna. Det är viktigt att konfirmationen förblir frivillig, och att ungdomarna ska ha möjlighet att avstå om de inte vill delta. Assisterande personal som känner ungdomarna väl kan hjälpa till att hantera situationer där konfirmanden behöver en paus eller känner sig obekvämt. Biskopen sammanfattar den övergripande synen genom att betona att det är en gemensam sak för 15-åringen och vårdnadshavarna att besluta om deltagande i konfirmationsåret. Ungdomens vilja och tankar måste beaktas, och föräldrarna förväntas lyssna på och respektera detta. Sammanfattningsvis är det viktigt att ungdomarna har en röst i beslutet och att deras självbestämmanderätt respekteras i samråd med föräldrarna.

9.3 Utvecklingsbehov gällande omsorgsskriftskola

Från kyrkoherdarnas och biskopens perspektiv så är samarbetet mellan församlingen och omsorgsprästen goda och de ser inga tydliga utvecklingsbehov.

Omsorgsprästen tar fram flera utvecklingsbehov gällande omsorgsskriftskolan. Han betonar vikten av att göra systemet mer bekant för församlingarna, involvera dem mer i rekryteringen och öka kunskapen om hur man kan göra skriftskolan mer konkret, kreativ och inkluderande. Han påpekar också att arbetet är för mycket för en person och föreslår att det borde finnas fler omsorgspräster för att täcka behoven.

Biskopen uttrycker förtroende för omsorgsprästen och de berörda församlingarna men framhåller vikten av centrala resurser för att stödja och samordna arbetet. Han poängterar behovet av kontinuerligt utvecklingsarbete och att det är en av specialuppgifter att driva detta. Biskopen avstår från att specificera utvecklingsbehoven inom verksamheten och överlåter detta till omsorgsprästen som anses vara specialisten på området.

I själva omsorgsskriftskolan finns ett behov av att arbeta mer konkret, kreativ och inkluderande. Omsorgsprästens önskemål är att prästkollegorna också skulle få mer

kunskap för att bättre kunna anpassa undervisningen efter olika behov, inklusive de konfirmander med neuropsykologiska begränsningar. Då kunde tröskeln till vanlig skriftskola bli lägre.

10 Resultatdiskussion

Innan insamlingen av material inleddes sökte jag information och fakta om personer med intellektuell funktionsvariation. Dessa ämnen definieras och diskuteras utgående från relevant forskning, statistik och styrdokument. Detta för att få bättre förståelse för vikten av att använda sig av lämpliga metoder i undervisningen och vilka resurser som kan behövas. Jag använde mig av pålitliga internetsidor, både svensk och finsk litteratur och vetenskapliga artiklar som berör temat. Det var lätt att hitta fakta om intellektuell funktionsvariation och där kunde jag ha skrivit mycket mera, men eftersom huvudsyfte var omsorgsskiftskolan så begränsade jag det till två vanligt förekommande diagnoser, nämligen autism och down syndrom, eftersom de är de mest förekommande i tidigare omsorgsskiftskolor enligt omsorgsprästen. Det var svårt att hitta relevant fakta och forskning kring omsorgsskiftskolan och där hade jag önskat att mera forskning kunde finnas för att öka informationen och synligheten av en väl planerad verksamhet och bidra till en ökad kunskap om olika metoder som kan användas.

För att fördjupa mig i hur personer med intellektuell funktionsvariation uppfattar och tar till sig religiösa handlingar och ritualer, har jag utgått från en studie utförd av en tidigare omsorgspräst i stiftet (Öhman, 2008). Studien visade att personer med intellektuell funktionsvariation främst uppfattar och tar till sig religiösa handlingar och ritualer genom kroppsliga och icke-verbala uttryck. För dessa individer sker religiösa upplevelser i konkreta sammanhang där beröring och gemensam sång spelar en central roll. I stället för att fokusera på verbala uttryck, betonas vikten av relationer och kroppsspråk, vilket ger en mer holistisk och inkluderande förståelse av religiositet. Enligt Ojansuu (2019) är användningen av olika hjälpmedel, verktyg och kroppsspråk centrala komponenter i omsorgsskiftskolans metoder inom konfirmandarbetet. Ojansuu betonar att dessa element inte bara underlättar inläringen, utan också främjar en djupare förståelse och engagemang hos konfirmanderna. Genom att integrera visuella hjälpmedel, såsom bilder och videoklipp, tillsammans med interaktiva verktyg och medvetet kroppsspråk, kan lärare skapa en mer dynamisk och engagerande undervisningsmiljö. Detta tillvägagångssätt möjliggör en

mångfacetterad pedagogik som anpassar sig efter konfirmandernas individuella behov och inlärningsstilar. Ojansuu argumenterar för att en sådan metod inte bara bidrar till en förbättrad pedagogisk effekt, utan också till en stärkt relation mellan lärare och konfirmander, vilket är avgörande för en framgångsrik konfirmationsundervisning.

Respondenterna var eniga att alla ska ha möjlighet att delta i skriftskola. Enighet fanns även gällande självbestämmande rättigheterna, samarbetets betydelse och individuellt anpassade planer och metoder i undervisningen, samt utvecklingsmöjligheter. Alla var överens om att flexibilitet är viktigt för samarbetet.

Deltagarantalet är ganska litet eftersom jag valde att begränsa mig till Borgå stift och de svenska församlingarna i Österbotten. Jag lyckades ändå hitta deltagare till studien. I samtliga intervjuer fanns likheter i de svar som fåtts, men också olikheter eftersom respondenterna har olika befattningar och erfarenheter, samt att frågorna varierade något.

Samtliga respondenter var eniga om att alla ska få delta i skriftskola på sina egna villkor och betonade att delta är frivilligt. Alla ansåg att samarbete med vårdnadshavare och olika nätverk som konfirmanden eventuellt har är viktiga för att få information om vilket behovet för att ordna en omsorgsskriftskola är och vilka resurser som behövs.

Det är tydligt att ett behov av omsorgsskriftskola på svenska finns eftersom det ordnas ett läger varje år i någon region och även dagskriftskola vart andra eller tredje år. Det skulle också finnas underlag för två lägerskriftskolor, men eftersom det kräver mycket planering och organisering som i sin tur behöver resurser så har det stannat vid en skriftskola per år.

Det framkom även att samverkan mellan församlingarna och omsorgsprästen är viktig. Omsorgsprästen är spindeln i nätet och samordnare, vilket är en ganska stor arbetsbörda och ett stort ansvar för en person. Här kan man undra om det är rimligt att en person innehar så många olika ansvarsuppgifter, såsom att vara informatör, skriftskolansvarig och präst. Här finns det utvecklingsbehov och frågan om resurser blir relevant. Det framkom att församlingarnas personal deltar i omsorgsskriftskolan på sin ordinarie arbetstid, både när det gäller förberedelserna och genomförande av omsorgsskriftskola. Förutom det krävs resurser för personliga handledare och hjälpledare, alltså krävs mera resurser vid anordnande av en omsorgsskriftskola, men som biskopen uttryckte det: "*ingen ska säga att*

den här gruppen har fått mer och mer, utan de har fått mera för att få lika mycket som alla andra i samma ålder"

Enligt omsorgsprästen finns det tydliga utvecklingsbehov, bland annat när det kommer till församlingens delaktighet i den så kallade "rekryteringen" och när det kommer till vilka som har behov av omsorgsskriftskola.

Vad gäller metoderna i själva skriftskolan så finns hela tiden utvecklingsbehov för att göra saker mer konkret, kreativt och inkluderande. (Intervju omsorgspräst 19.1.2024) Även större kunskap bland personalen i församlingarna om dessa saker är önskvärt för att flera konfirmander med intellektuell funktionsvariation kunde delta i s. k. vanlig skriftskola med anpassat program där personalen kan tillgodose konfirmandens inlärningsbehov på rätt nivå.

Det framkom av respondenterna att inkludering är viktigt och att personer med intellektuell funktionsvariation ska få delta i kyrkans verksamhet på olika sätt under konfirmandåret på sina egna villkor.

En tydlig enighet bland respondenterna var att självbestämmanderätten bör beaktas. Det framkom att svårigheter förekommer eftersom inte alla kan uttrycka sin vilja verbalt. Här har vårdnadshavare och andra sakkunniga en viktig roll. Det är i samråd med vårdnadshavare som beslut tas om att delta eller ej.

Intervjufrågorna baserar jag på studiens frågeställningar och de svar jag fick analyserade jag med hjälp av en kvalitativ innehållsanalys. Jag valde att ställa lite olika frågor till de medverkande eftersom de hade olika infallsvinklar. På så sätt fick jag ett bredare perspektiv. Det var svårt att formulera korrekta frågor eftersom det blev från 3 olika perspektiv. Jag känner ändå att jag lyckades få svar som motsvarade frågeställningarna och som jag kunde se att överensstämde och kompletterade varandra. Jag anser mig fått svar på arbetets frågeställningar.

Inom kyrkans omsorgsarbete finns saker att önska. Församlingarnas personal kunde få mera utbildning och information på området för att bättre kunna möta de utmaningar som unga med intellektuell funktionsvariation förutsätter. En förhoppning kunde vara att i större utsträckning se möjligheterna att inkludera ungdomar med intellektuell

funktionsvariation i olika verksamheter. Här är utbudet väldigt olika i olika församlingar idag. (Intervju omsorgspräst 19.1.2024).

Omsorgsskriftskolan kräver extra resurser för att på ett tryggt och meningsfullt sätt kunna verka. Främst är det personal som behövs, både i form av ledare och assistenter. Församlingarna bär upp en avgift av familjerna för lägren, lika som man gör med den så kallade "vanliga" skriftskolan. Denna avgift ska inte belasta familjerna extra, utan det är församlingarna som står huvudsakligen för alla kostnader. Ett omsorgsskriftskolläger skall i praktiken kostar lika mycket som ett "vanligt" skriftskoleläger. Församlingen har möjligheten att söka om extra stöd från domkapitlet. Ytterligare resurser efterfrågas för att utveckla verksamheten för ungdomar med intellektuell funktionsvariation.

En ideal omsorgsskriftskola skulle vara att den inte behövdes, utan alla konfirmander, med eller utan funktionsvariation, kunde delta på samma läger. En integrerad skriftskola är drömmen för flera av respondenter. Detta kan vara en önskan som kanske inte alla delar. Många unga med intellektuell funktionsvariation trivs och fungerar bäst i en liten grupp där de får utveckla sin tro i egen takt.

Tankar jag fått av intervjuerna är att alla respondenters syfte är att skapa den bästa upplevelsen för konfirmanderna. Ett bra samarbete mellan alla berörda. En vilja finns att utveckla verksamheterna för personer med intellektuell funktionsvariation samt att inkludera personer med IF i kyrkans verksamhet.

Jag vill nämna de verktyg som finns för att församlingarna ska arbeta för en inkluderande kyrka där allas lika värde och självbestämmande betonas. Kyrkan har öppnat upp för olikheter och utvecklat planer för att personer med intellektuell funktionsvariation ska kunna delta i all verksamhet. En tillgänglighetsplan finns för att öka tillgängligheten inom kyrkans olika områden, ge rätt information och behandla alla jämlikt. Planen finns även i en Lätt Läst version. Kyrkostyrelsen uppdaterade rekommendationer för tillgänglighet den 22.3.2024 (Evangelisk lutherska kyrkan i Finland, u.å).

Detta visar på att en aktiv vilja finns från kyrkans sida för att förbättra och utveckla möjligheten för att alla ska kunna vara delaktiga i församlingslivet. Strategier som beskriver hur detta ska uppnås finns tillgängligt.

Jag vill lyfta fram mina tankar kring självbestämmanderätten och hur den är komplex. Öhman (2008), lyfter fram vikten av och sättet på vilket man tolkar hur kroppsspråk hos personer som inte har ett verbalt språk inverkar på rätten till självbestämmande. Hur viktigt det är att det finns tillit, trygghet, erfarenhet och kunskap för att tolka kroppsspråk och huruvida det påverkar utgången av att få välja och göra egna beslut i religiösa frågor. Detta gäller nog livet och vardagen över lag. Visst är det lätt när personer kan uttrycka sig verbalt och på så sätt förmedla sin vilja. Det som här är komplex är att huruvida personen kan bedöma konsekvenserna av sina beslut. Då är det viktigt att det finns goda relationer till de som står dem närmast och som kan avgöra huruvida ett beslut är lämpligt.

En frågeställning jag ställer mig är om omsorgskriftskolan kunde verka parallellt och samköra på ett och samma läger? En annan tanke som jag funderar på: kunde det finnas ett infoblad över kyrkans olika verksamheter för barn och ungdomar som familjerna får vid dopet, där verksamhet för de med intellektuell funktionsvariation presenteras, bland annat då omsorgskriftskola?

Källförteckning

- Abilia. (2023). Intellectuell funktionsnedsättning. Hämtad den 1 maj 2024 från <https://www.abilia.com/sv/vara-anvandare/diagnoser/intellektuell-funktionsnedsattning>
- Adolfsson, P., Lindstedt, H., Pettersson, I., Hermansson, L. N., & Janeslätt, G. (2016). Perception of the influence of environmental factors in the use of electronic planning devices in adults with cognitive disabilities. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 11(6), 493–500. https://www.researchgate.net/publication/269289362_Perception_of_the_influence_of_environmental_factors_in_the_use_of_electronic_planning_devices_in_adults_with_cognitive_disabilities
- Arola, P., Kosola, M., Maukonen, J., Saloila, M., Suhonen, K., Ylä-Jussila, S. , & Pelho, S. (2015). *Erytisrippikoulun opettajan opas*. Kirkkohallitus.
- Bejnö, H., Roll-Pettersson, L., Klintwall, L., Långh, U., Odom, S. L., & Bölte, S. (2023). Adapting the preschool environment to the needs of children on the autism spectrum in Sweden: A quasi-experimental study. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 30(3), 278–297. <https://doi.org/10.1080/11038128.2021.1993330>
- Christoffersen, J. & Johannessen, A. (2018). *Forskningsmetoder för lärarstudenter*. Upl. 1:4. Lund: Studentlitteratur AB.
- Dahlgren, S. (2019). *Autismspektrumtillstånd. Omsorgsboken: Möjligheter och svårigheter vid intellektuell funktionsnedsättning (Sjätte upplagan.)*. Stockholm: Liber AB
- Duodecim Kypä Hoito (2023) Downin oireyhtymä. Hämtad den 20 Maj 2024 från <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00115>
- Duodecim Kypä Hoito. (2024) Autismikirjon Häiriö. Hämtad 20 Maj 2024 från <https://www.kaypahoito.fi/hoi50131>
- Downiaiset. (u.å). Downiaiset – Suomen Downin Syndrooma ry. <https://www.downiaiset.fi/yhdistys/>

Evangelisk-lutherska Kyrkan i Finland. (2023). Medlemsstatistik 2023. Hämtad den 29 April 2024 från <https://www.kirkontilastot.fi/viz.php?id=247>

Evangelisk-lutherska Kyrkan i Finland. (u.å.) *Konfirmandundervisning för alla*. Hämtad 4 december 2023. <https://evl.fi/plus/sv/verksamhet/fostran/konfirmandarbete/konfirmandundervisning-for-alla/> .

Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland (u.å). Konfirmation. Hämtad den 7 Mars 2024 från <https://evl.fi/sv/familjefester-och-helgdagar/konfirmation/>

Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland (u.å). Skriftskola. Hämtad den 7 Mars 2024 från <https://evl.fi/sv/sanasto/skriftskola/>

Fernell, E. Lindblad, I. (2024). *Lindrig intellektuell funktionsnedsättning* - Elisabeth Fernell och Ida Lindblad går igenom diagnosen lindrig intellektuell funktionsnedsättning och besvarar vanligt förekommande frågor om denna diagnos. Göteborgs Universitet. Hämtad från <https://www.gu.se/gnc/lindrig-intellektuell-funktionsnedsattning>

Fernell, E. Oxelgren, U. (2015). Utvecklingsstörning/ Intellektuell funktionsnedsättning – Riktlinjer för medicinsk utredning. Hämtad från 10 december 2023 från <https://snpf.barnlakarforeningen.se/wp-content/uploads/sites/4/2014/10/femtonutvecklingsstorningtva.pdf>

FDUV. (u.å). Påverkan för en bättre framtid. Hämtad från 30 april 2024 från <https://fduv.fi/sv/paverkan/>

FDUV. (u.å.) *Vad är en intellektuell funktionsnedsättning?*. Hämtad från 30 April 2024 från <https://www.fduv.fi/sv/information/intellektuellfunktionsnedsattning/>

Finlands FN-förbund. (2015). FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess fakultativa protokoll. Hämtad den 10 Maj 2024 från https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_sv_net.pdf

Förenta nationerna. (2012). Resolution adopted by the General Assembly on 19 December 2011. Hämtad den 1 Maj 2024 från

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n11/467/76/pdf/n1146776.pdf?token=9GRvZdQp6oNGt2COOnQ&fe=true>

Granolund, M. (2014). Vad är utvecklingsstörning? FUB:s forskningsstiftelse ALA och Forskningsprogrammet CHILD, ISB Mälardalens Högskola. Hämtad 29 april 2024 från https://www.poms.nu/konf/Mats_Granlund.pdf

HUS och Helsingfors Universitet. (u.å). Information om intellektuell funktionsnedsättning. Hämtad 14 april 2024 från <https://www.mielenterveystalo.fi/sv/psykisk-halsa-och-funktionsformagan/information-om-intellektuell-funktionsnedsattning>

Ineland, J. Molin, M. Sauer, L. (2019). Intellektuell funktionsnedsättning, samhälle och välfärd. Malmö: Gleerups förlag. Tredje reviderade upplagan.

Institutet för hälsa och välfärd, (2024), Stöd till självbestämmanderätten. Hämtad 10 Maj 2024 från <https://thl.fi/sv/publikationer/handbocker/handbok-om-funktionshinderservice/stod-och-service/stod-till-sjalvbestammanderatten>

Jönelid B., Annerén G., Holmstöm G. (2002). Barn och ungdomar med Downs syndrom - Ögonuppföljning måste ske kontinuerligt!. *Läkartidningen*, 1–2:99. s. 29–32.

Karlsson I, Johansson E. (2023). *Intellektuell funktionsnedsättning, lokalt habiliteringsprogram, Habilitering vuxen*. Region Kronoberg

Karolinska Universitet. (2023). *NIPT – ett blodprov som kan påvisa kromosomavvikelse hos fostret*. Hämtad den 16 april 2024 från <https://www.karolinska.se/494264/globalassets/global/2-funktioner/funktion-kul/klinisk-genetik/genetik/nipt-information.pdf>

Kehitysvammaliitto. (2023). *Arbete*. Hämtad 3 februari 2024 från <https://www.kehitysvammaliitto.fi/pa-svenska/intellektuell-funktionsnedsattning/arbete/>

Kehitysvammaliitto. (u.å). *KEHITYSVAMMAISUUS*. Hämtad 3 februari 2024 från <https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/>

Ivarsson, M.. (2014). Diagnoskriterier för intellektuell funktionsnedsättning. Hämtat 6 mars 2024 från Habilitering och hälsa Stockholms läns landsting:

<https://www.habilitering.se/fakta-och-rad/kort-om-funktionsnedsattningar/IF/diagnoskriterier-for-intellektuell-funktionsnedsattning/>

Kirkkohallitus. & Kyrkostyrelsen. (2017). Ett stort under - Plan för konfirmandarbetet 2017: "att leva inför Guds ansikte". Kyrkostyrelsen.

Kjellström, S. (2017). Forskningsetik. I M. Henricson (Red.), Vetenskaplig teori och metod: från idé till examination inom omvårdnad. Lund: Studentlitteratur.

Kyrkohandboken. (u.å). Konfirmation [PDF]. Hämtad från https://kyrkohandboken.fi/forr/konfirmation_a.pdf

Kyrkpressen (2023). Konfirmandundervisningen får vitsordet 9–. Kyrkpressen 23/2023, s. 5.

Lag om service och stöd på grund av handikapp. (380/1987). Hämtad 29.4.2024 från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1987/19870380>

Lag angående specialomsorger om utvecklingsstörda. (519/1977). Hämtad 29.4.2024 från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1977/19770519?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=519%2F1977>

Lundin, L., Mellgren, Z., Abrams, D., Conse, J., Harty, M., & andra. (2019). *Psykiska funktionshinder: stöd och hjälp vid kognitiva funktionsnedsättningar* (2a upplagan). Studentlitteratur.

Nordlund-Spiby, R. (2018). Om att använda rätt begrepp – funktionshinder, funktionsnedsättning eller funktionsvariation?. INSTITUTET FÖR HÄLSA OCH VÄLFÄRD Blogg.

Nordin, A. (2012). Konfirmandarbete för ungdomar med funktionsnedsättning – en studie om utformning av detta arbete i Linköpings stift. Linköpings Universitet.

Nylander, L., (2019). Vuxna med intellektuell funktionsnedsättning i psykiatrin - Kliniska riktlinjer för bemötande och behandling (1a upplagan). Svenska psykiatriska föreningen.

- Ojansuu S. (2019). Inhimilliset toimintavalmiudet ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kehitysvammaistyö. Helsingin Yliopisto. Sosiaalietiikan pro gradu –tutkielma. Hämtad 13 Mars 2024 från <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/443b9241-a8fa-4e29-9d67-4c6f19a5781b/content>
- Petterson, R. (2023). Hur kan man inte tvivla?. *Kyrkpressen* 18/2023, s. 22
- Rintahaka J. (2020). *Downs syndrom (Trisomi 21)*. Folkhälsan. Hämtad från <https://www.folkhalsan.fi/globalassets/vuxna/service/genetiska/downs-syndrom.pdf>
- Rydeman, B., Vinblad, E., Fransson, P., & Larsson, H. (2022). KOM MED – kommunicera med teknik: Kursbok. https://media.kommed.nu/2022/01/Kommed_kursbok_webbversion.pdf
- Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), (u.å), Intellectuell funktionsnedsättning. <https://www.spsm.se/funktionsnedsattningar/intellektuell-funktionsnedsattning/>
- Socialvårdslagen (1301/2014)., Hämtad den 22.4.2024 från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2014/20141301>
- Svenska Downföreningen. (2020). *Vad innebär det att ha Downs Syndrom*. Hämtad från <https://www.svenskdownforeningen.se/kunskapsbank/vad-ar-downs-syndrom/downs-syndrom/>
- Svensk neuropediatrik förening. (2015). Utvecklingsstörning/Intellectuell funktionsnedsättning. Riktlinjer för medicinsk utredning. <https://snpf.barnlakarforeningen.se/wpcontent/uploads/sites/4/2014/10/femtonutvecklingsstorningtva.pdf>
- Tuukkanen T. (2023). Ett stort under - Musiken i konfirmandarbetet. Hämtad den 16 april från <https://evl.fi/plus/wp-content/uploads/sites/3/2023/08/Musiken-i-konfirmandarbetet.pdf>
- Uppsala universitet. (2019). *Autism hos barn med Downs syndrom utreds för sällan*. Hämtad 4 mars 2024 från <https://www.forskning.se/2019/06/03/autism-hos-barn-med-downs-syndrom-utreds-for-sallan/>

Uppslagsverket Finland. (u.å) Skriftskola. Hämtad 7 Mars 2024 från <https://www.uppslagsverket.fi/sv/sok/view-170045-Skriftskola>

Vienonen E. (red.). (2023). Barn och unga inom autismspektrumet. Hämtad 7 mars 2024 från <https://autismiliitto.fi/wp-content/uploads/2023/02/A4-Barn-och-unga-inom-autismspektrumet.pdf>

Wehmeyer, M., Shogren, K. (2017). Applications of the Self-Determination Construct to Disability i M.Wehmeyer, K.Shogren, T.Little&S. Lopez, Development of Self-Determination Throug the life-Course (ss. 111-1123) Dordrecht:Springer.

Öhman, B. N. (2008). *Kropp, handling och ritual: hur förstå religion och personer med grava funktionshinder*. Åbo Akademis förlag.

Bilagor

Intervjufrågor till examensarbete

KYRKOHERDAR ELLER ANNAN PERSONAL

1. Om jag har förstått rätt, så har man inget specifikt register om vilka församlingsmedlemmar har IF eller inte.

- Så första frågan är; Hur får ni reda på vem som är i behov eller är intresserad att delta i omsorgsskriftskolan? Hur får de som önskar del av information?
2. Hur ser samarbetet ut mellan församlingen, omsorgsprästen och familjen?
 3. På vilket sätt är församlingen aktivt med i planeringen och genomförande av omsorgsskriftskolan?
 4. Deltar församlingsanställda i skriftskolan och iså fall på vilket sätt?
 5. Vem har rätt att delta i omsorgsskriftskola? Vilka kriterier finns för deltagande?
 6. Vilka resurser har församlingen för ändamålet?
 7. Följs skriftskolan senare upp av församlingen?
 8. Hur beaktas självbestämmanderätten hos ungdomarna?

OMSORGSPRÄSTEN

1. Kan du definiera omsorgsskriftskolan; Hur ser skillnaderna ut från "vanliga" skriftskolan?
2. Vem har rätt att delta i omsorgsskriftskola
3. Hur får ni reda på vem som är i behov eller är intresserad att delta i omsorgsskriftskolan? Hur får de som önskar information om omsorgsskriftskolan?
4. Hur ofta ordnas omsorgsskriftskolan?
5. På vilket sätt är församlingar aktivt med i planeringen och genomförande av omsorgsskriftskolan?
6. Vilka andra resurser har församlingen för ändamålet?
7. Deltar församlingsanställda i skriftskolan och iså fall på vilket sätt?
8. Vilka krav ställs för att fullfölja skriftskolan och hur ordnas konfirmationen?
9. Finns det utvecklingsbehov gällande omsorgsskriftskolan?
10. Hurdant material används och finns det utvecklingsbehov för olika material lämpade för ungdomarna och resurser att skaffa material?
11. Hur beaktas självbestämmanderätten hos ungdomarna?

12. Hur kunde ideal omsorgsskriftskolan se ut och vad skulle behövas för att skapa den?

INTERVJUFRÅGOR MED BISKOPEN

1. Vilka direktiv får församlingarna gällande omsorgsskriftskola?
2. Vilka kriterier finns för vem som har rätt att delta?
3. Vilka resurser finns till omsorgsskriftskolan?
4. Finns det någon inom stiftet som speciellt ansvarar för omsorgsskriftskolan förutom omsorgsprästen?
5. Hur följer man upp behoven kring omsorgsskriftskolan?
6. Finns det utvecklingsbehov?
7. Finns det material ansvarig?
8. Hur ser man på utmaningar i framtiden?
9. Kan omsorgsskriftskolan helt eller delvis inkluderas i s. k. vanlig skriftskola?
10. Följd. Hur kunde de genomföras parallellt?
11. Hur beaktas självbestämmanderätten?
12. Hur ser du på förhållandet mellan omsorgsskriftskola och tanken att varje församling bör inkludera personer med funktionskillnader i den ordinarie skriftskolan?